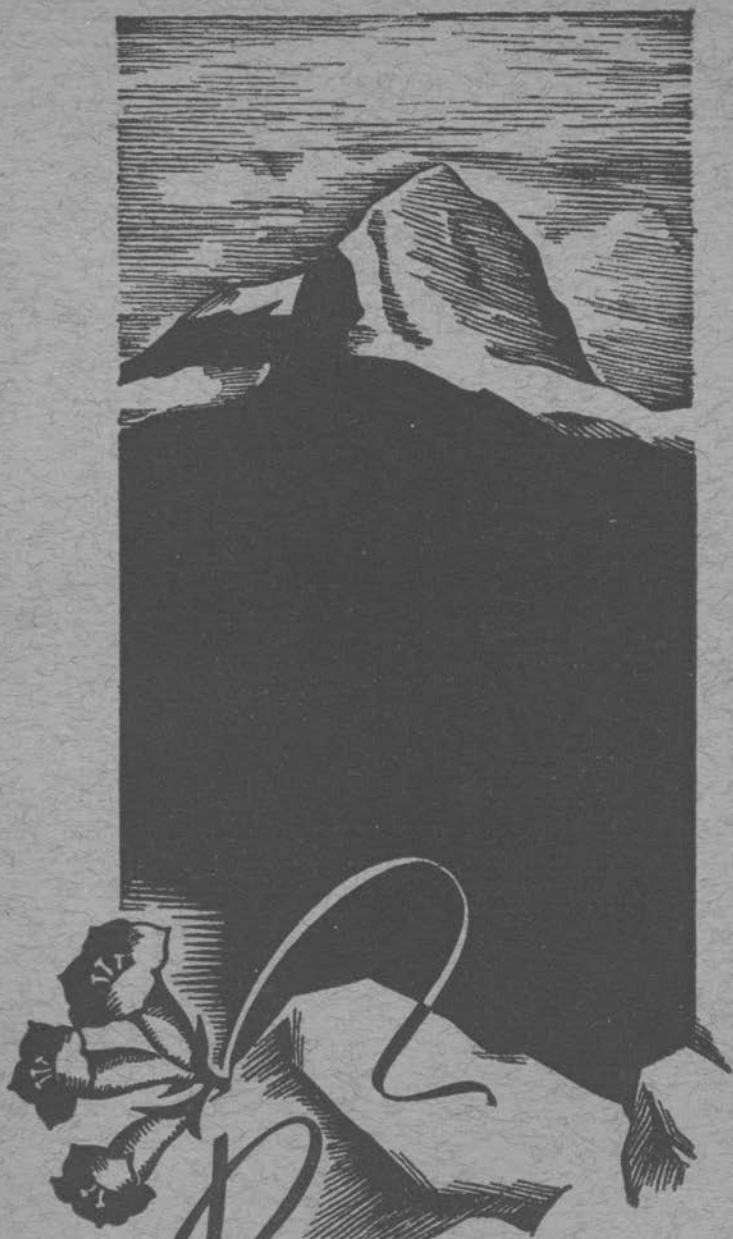

Poštšina plačana v gotovini

Planinski
vestnik

LETO 1940
ŠTEV. 1

PLANINSKI VESTNIK, LJUBLJANA (Jugoslavija, Slovenija)

Izdaja in zalaga: SLOVENSKO PLANINSKO DRUŠTVO - OSREDNJE DRUŠTVO, LJUBLJANA

»PLANINSKI VESTNIK« izhaja 12krat na leto in stane v tuzemstvu za vse leto 50 din, za inozemstvo 80 din. Naroča, plačuje, reklamira, inserira se pri upravi: Osrednje Slovensko planinsko društvo v Ljubljani.

Uredništvo: Glavni urednik dr. Josip Tomišek v Mariboru; njemu se pošiljajo rokopisi, poročila, sploh spisi za tisk besedila. — Za vsebino so odgovorni avtorji; njim se pridržava pravica ponatisa.

Odgovorni urednik: dr. Arnošt Brilej, Ljubljana.

Izdajatelj in uprava: Slovensko planinsko društvo - Osrednje društvo, Ljubljana. V področje uprave spadajo vse gmojne zadeve (naročnina, honorarji, oglasi, računi), razvid naslovov, reklamacije.

Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (njen predstavnik Jože Kramarič).

Vsebina 1. štev.: Dr. Jože Pretnar: Nj. Vel. kralj Peter II. v slovenskih planinah (str. 1). — Dr. Rudolf Andrejka: Rihard grof Blagaj (str. 6). — Boris Režek: Brana (2253 m) — grebenko prečenje v snegu (str. 14). — Anton Seliškar: S Plešivca preko Raduhe in Ojstrice na Olševo (str. 21). — P. France Ačko: Kamniški vrh (str. 27). — Naš kotiček (str. 28). — Obzor in društvene vesti: Jos. Wester: Janko Mlakar, Izbrani planinski spisi (str. 29); Konsistorialni svetnik Jožef Lavtižar (str. 30); Kongres Zveze planinskih društev kraljevine Jugoslavije (str. 31); Deržajeva razstava slik (str. 32); Nova nemška odprava na Nanga Parbat (str. 32); Nove knjige (str. 32).

Ako potrebujete

tiskovine, kataloge, ilustracije, prospekte in se ne morete odločiti, v kakšni tehniki naj se izdelajo, se blagovolite obrniti na

Jugoslovansko tiskarno v Ljubljani

Brzjavni naslov: »Jugotiskarna Ljubljana«

BAKROTISK
OFFSETTISK IN
LITOGRAFSKI TISK
KLISARNA
KNJIGOTISK IN
UMETNIŠKI TISK

Umetniški grafični zavod, v katerem so zastopane vse moderne grafične panoge. Vsa grafična dela se izvršujejo lepo, solidno in po zmernih cenah

Kadar pridete v Ljubljano, ne pozabite,
da ima

NOVA ZALOŽBA
NA KONGRESNEM TRGU 19

**knjigarno in trgovino
s pisarniškimi potrebščinami**

Ima v zalogi:

vse knjige, domače in tuje,
vse šolske potrebščine,
vse pisarniške potrebščine — v vsaki
izbiri in množini, primerna darila
za vsako priliko (pisemske papirje,
albume, nalivna peresa, namizne
nastavke i. t. d.).

Poleg mnogih lepih knjig izdaja pred-
vsem zbrane spise Ivana Cankarja
in F. S. Finžgarja.

Dr. Jože Pretnar:

Nj. Vel. kralj Peter II. v slovenskih planinah

Njegovo Veličanstvo, naš mladi kralj Peter II., o katerem je znano, da se sestavno in brez popuščanja v vseh vedah, znanostih in spretnostih skrbno pripravlja za težke vladarske naloge, ki ga čakajo v bližnji bodočnosti, uri zato pod vodstvom izbranih vzgojiteljev tudi svoje telesne sposobnosti, in to naravnost na spartanski način. Tako je postal krepak telovadec in navdušen sportnik: plavalec, jadralec, veslač in avtomobilist ter spreten smučar. — Ljubezen do domovine in naroda, globoka čustvenost, veliko zanimanje in razvit smisel za prirodo in njene krasote, hrepenenje in volja po borbi in zmagovanju težkoč so ga lani privedle tudi v objem gora kot navdušenega in smelega planinca.

Vsakoletno daljše bivanje na obali liričnega Blejskega jezera, obdanega z vencem solnčnih planin in snežnih gorskih velikanov, mu je že v prvi mladosti vcepilo zanimanje in ljubezen do naše slovenske planinske zemlje. Ni čuda, da je v svojem 14. letu starosti brez vsake pomoči napravil turo v Triglavsko pogorje do Staničeve koč; žal ga je tedaj slabo vreme odvrnilo, da ni že takrat stopil na najvišji vrh jugoslovanskih gora, očaka Triglava. Malo je vladarjev v tako zorni mladosti, ki bi se mogli ponašati s takim alpinističnim uspehom. Umljivo je zato, da smo Slovenci kot planinski narod še s

posebnim ponosom in z iskrenostjo vzljubili svojega mladega kralja-planinca. — —

V prošlem poletju je došla vesela vest, da namerava Nj. Vel. kralj Peter II. posetiti naše gore. Že prej je prehodil zapadne Karavanke, s Peči občudujoč strmine Julijskih Alp, mikavno gorenjsko in koroško ravnino ter velikane Visokih Tur. Obiskal je našo romantično, svetovnoznano Planico, kjer so mu uhajali pogledi v divje stene Jalovca, Mojstrovke in Ponc. V načrtu je bil nato najprej še pohod v Savinjske Planine, a potem v Triglavsko pogorje, kjer naj bi v stenah in strmih vrhovih prestal prvo težavnejšo in tveganejšo visokoalpinsko preizkušnjo.

Bilo je v ponedeljek, dne 31. julija 1939, ko sem v družbi marljivega predsednika Kamniške podružnice SPD gledal na Kokrskem sedlu zaton solnca, čakajoč na prihod kralja in njegovega spremstva, ki je imelo priti iz Kokre. Hladen veter je vršel skozi rušje, vrhove so pa obkrožale megle, ki za prihodnji dan niso kazale nič dobrega.

Že je legal mrak v doline in na pobočje gora, ko je po strmi stezi prispela iz doline prva skupina, v kateri je bilo poleg kraljevega adjutanta, g. generala Dekaneve, in kraljevega telesnega vzgojitelja, g. Ivana Kovača, tudi več enako oblečenih, krepkih dečkov v kratkih temnih hlačah, lahkih belih srajcah s kratkimi rokavi ter s šajkačami na glavi. Družba je bila veselo razpoložena, razgibana in sveža, kakor da bi ne bila imela za seboj nad triurne naporene hoje v strmih klancih med Kokro in sedlom. Vesel sem bil, ko sem v enem teh čilih, mladih planincev spoznal kralja.

Večer je v koči potekel v prijetnem, neprisiljenem kramljanju. Začudilo me je, da je mladi kralj kazal temeljito poznavanje naših planin, in bilo mi je v veliko zadoščenje, ko mi je dal priliko, da sem mu na željo mogel povedati tudi nekaj podrobnosti o našem slovenskem in jugoslovanskem planinstvu, o njegovem delovanju in o planinskih napravah. Sam skromen in preprost v svojih zahtevah, je kazal vedri kralj vedno pozornost in obzirnost do svoje okolice. Manjkalo tudi ni zabave in šale.

Rano jutro prihodnjega dne nas je razočaralo. Mesto žarečega solnčnega vzhoda so nas pozdravile težke, mokre megle, ki so se podile iz Bistriške doline preko Kokrskega sedla ter zagrinjale grebene in vrhove. V presledkih so padale tudi deževne kaplje, v skalnatih roboh je zavijal in tulil jak veter.

Po kratkem posvetovanju je zmagala odločna volja mladega kralja, da kljubuje vsemu, in mahnili smo jo proti vrhu Grintavca. Pregovor »fortes fortuna...« se je tokrat uresničil. Ko smo po pičlih dveh urah hoje dosegli svoj cilj, so se megle raztrgale in odprl se nam je preko gorskih vrhov in grebenov vsaj delen razgled v daljave. Mlademu kralju je sijalo iz oči zadovoljstvo in veselje ob tej planinski zmagi.

Na povratku se je botaniziralo in fotografiralo. Kralj se je razveselil prvih planik, ki so rasle v peceh, izkazal pa se je tudi kot navdušen in večš fotoamater. Ob najlepšem solncu smo okrog pol dneva prispeli v kraljev dvorec v Bistrici.

Nj. Vel. kralj Peter II. na Grintavcu

Dne 3. in 4. avgusta je Nj. Veličanstvo v spremstvu adjutanta g. podpolkovnika Kerekovića, telesnega vzgojitelja g. Ivana Kovača in nekaterih svojih izbranih tovarišev nadaljeval planinski pohod na Jermanova Vrata, kjer je v koči prenočil, naslednjega dne pa se v eni sami turi preko Planjave in Korošice vrnil v Kamniško Bistrico. Žilav in neugnan je vso pot, ki je ponekod celo izpostavljena, dolga in zlasti v sestopu zelo naporna, nosil sam svoj nahrbtnik kot res pravi planinec. — —

V torek, 8. avgusta 1939, se je pričel naskok na Triglav.

Oskrbnica Aljaževega doma, gospa Torkarjeva, je imela že na vsežgodaj polne roke posla. Držala se je nekam tajinstveno; na vprašanja sicer ni hotela izdati ničesar, toda med navzočimi planinci se je nekaj šušljalo, da pride dopoldne kralj. Res je okrog 11. ure prikorakala preko zelene planice pred Domom strumna četica, njej na čelu mladi kralj, ki je ves vzhičen obstal ter občudoval in slikal veličastno severno Triglavsko steno. Prijazno smehljuje je ob prihodu v planinski dom odzdravljajal na pozdravne klice planinske družine. Ko je po kosilu bilo treba nuditi zdravniško pomoč tovarišu, se je ob asistenci znanega našega zdravnika-planinca, g. dr. Demšarja, odlično izkazal s svojo ročno lekarno tudi kot »dežurni vršilec dolžnosti lekarja ekspedicije«. Ob navdušenem vzklikanju planincev in seveda tudi ob zvokih triglavske koračnice, ki jo je v slovo zaigral oskrbnik Torkar, je krenil kralj s svojo malo družbo okoli druge ure popoldne proti severni Triglavski steni na Tominškovo pot.

Vzpon je šel gladko od rok in izpod nog. Niti dež in ploha, ki se je vlila, ko smo se vzpenjali v znanih eksponiranih stenah v bližini »okna«, nista ustavila napredovanja; celo še povečala sta podjetnost in razpoloženje. Kralj je bil odlične volje in vedno med prvimi, previden, a spreten in čil v plezanju; imel sem celo vtis, da mu je kar nerodno, ker mu je zvesto, z vso pozornostjo in skrbnostjo sledil za petami naš izkušeni vodnik Gregor Lah. Tudi šale ni manjkalo med potjo. V dobrih štirih urah smo bili v Staničevi koči. Medtem so se »vremena zjasnila« in uživali smo divne poglede ob zatonu solnca, ki nam je obetalo za Triglav lepo vreme in razgled.

G. Janko Kovač je bil prihodnje jutro že zgodaj na nogah; »dežurni« je energično opravil svojo budnico in komaj je prošla peta ura, je bilo vse pospravljeno in odprava na potu preko Reži na Kredarico, kamor je potrebovala pičlo uro. Kratek ogled Triglavskega doma in znamenitega »Aljaževega kota«, žigosanje razglednic — pa veselo vriskaje naprej, kvišku! V svežem solnčnem jutru je bilo vzpenjanje po prepadnih stenah Malega Triglava zelo prijetno. Kralj je bil v elementu pravega alpinista. Pogled s Triglavskega sedla in z grebena v večstomerske globine desno in levo je Njegovo Veličanstvo naravnost veselil: siguren, spreten in smel se je z očitnim uživanjem dvigal od stopinje do stopinje, od prijema do prijema ter med prvimi dosegel Aljažev stolp vrh Triglava. Čisti zrak, divni razgled na vse strani ter lagodni počitek na prijetnem toplem solncu — brez vsakega vetriča — je bilo bogato plačilo prestanega napora: Triglav je bil osvojen!

Nj. Vel. kralj Peter II. na Triglavu

Po daljšem odmoru in okrepčilu v Aleksandrovem domu je šlo preko puste Hribarice jadno v prelepo dolino sedmih Triglavskih jezer. V zajezerski koči je skrbna gospodinja Ivanka s svojo odlično kuhinjo mnogo pripomogla, da je kralj prebil prijeten večer v svoji planinski družbi. Tudi predstavnik novinarske velesile, g. Bugarski, je bil ta večer kljub temu, da je bila to njegova »prvenstvena« tura, izredno razpoložen in svež; s svojim zabavnim kramljanjem in z bistrimi dovtipi je dvignil veselost. Na svoj račun sta pri jezerih prišla tudi znameniti gadolovec Beg in botanik prof. Petkovšek, ki sta Njegovo Veličanstvo povedla v mnoge tajne naše planinske favne in flore. Tokrat so imeli naši planinci tudi priliko, da se prepričajo o dobrosrčnosti in zglednem planinskem tovarištvu Njegovega Veličanstva; ko je že v mraku pričelo deževati in je prispela s Triglava večja družba planincev, ki pa si radi navzočnosti visokega gosta niso upali v kočo, jih je kralj, ko jih je opazil mokre in prezeble, takoj

prijazno pozval, naj pridejo pod streho, in je odredil, da se jim na-
pravi prostor v topli sobi.

Mirna gladina temnozelenega jezera pred kočo se je drugo jutro
kopala v solnču in planinci so že pohajali po zelenici ob jezeru.
Lepo, sveže jutro je izvabilo tudi mladega kralja na izprehod. Ogledal
si je Knafelčevo spominsko ploščo ter slikal jezero in romantično
gorsko okolico. Zanimal se je za ruske grobove; odkrivali so mu
tragiko svetovne vojne, ki tudi našim planinam ni prizanesla. Toda
kmalu, le prekmalu je bilo treba zopet na pot — proti Komni.

Pred ponosnim planinskim Domom je čakalo in z navdušenim
vzklikanjem pozdravljalo kralja veliko krdelo planincev iz vseh delov
naše države. Sprejel ga je kot domačin naš vrli planinski gospodar
Cesar. Na Njegovo Veličanstvo je napravil Dom s svojo okolico globok
vtis. Z zanimanjem si je z verande ogledal prostrano Komno in sledil
pojasnilom o njeni pomembnosti za planinsko smučanje. Občudoval
je krasne zimske slike, ki so visele v dvorani in sobah. Ko ga je
pozneje na poti v dolino smeli dr. Vrtačnikov sinček vprašal, katera
planinska koča mu najbolj ugaja, mu je kralj smehljaje odgovoril:
»Komna!«

Še to popoldne je bila tura zaključena. Pri Savici se je mladi
kralj razigran, zadovoljen in svež zahvalil Slovenskemu planinskemu
društvu, da mu je omogočilo tako prijetno bivanje v planinah. Mno-
žica domačega ljudstva in planincev je Njegovo Veličanstvo navdu-
šeno pozdravljala, ko so odbrzeli avtomobili proti Bledu. Za njim pa
je šel iskren in prisrčen klic planincev in vdanega mu slovenskega
ljudstva: »Mladi naš kralj-planinec, ki si tako vzljubil slovensko zem-
ljo in ljudstvo, na večkratno svidenje!«

Dr. Rudolf Andrejka:

Rihard grof Blagaj

Ob stoletnici (1937) odkritja Blagajevega volčina (blagajke,
igalke, rumene jožefice) je bilo v naših revijah napisanih troje
zanimivih člankov.¹ Že prej je dr. Angela Piskernik priobčila na pod-
lagi arhivalnega gradiva kratko, a temeljito študijo o odkritju in
znanstveni oznamenitvi blagajke,² tako da je z botanične strani
nabranega že dosti, dasi še vedno ne povsem izčrpnega gradiva.

Kraljica polhograjske flore (Daphne Blagayana Freyer) je v
znanstvenem svetu prejela ime po grofu R i h a r d u B l a g a j u, ki
je redko cvetlico, utrgano na severnem pobočju gore Sv. Lovrenca
nad Polhovim Gradcem, prvič zagledal dne 22. maja 1837 ter jo
takoj naslednji dan poslal kustosu ljubljanskega muzeja, botaniku
Henriku Freyerju v ocenitev. Zdi se mi pa potrebno, da se ob tej
priliki oživi in ohrani tudi spomin na grofa Blagaja in se sedanjemu

¹ Viktor Petkovšek, Blagajev volčin (Proteus II, 181—8). — Dr. Ivan Švegel, Botanična potovanja saškega kralja Friderika Avgusta II. v okolišju Julijskih Alp pred 100 leti (Proteus IV, 73—6). Jos. Wester, Ob jubileju »kraljeve rože« (Plan. Vestnik 1938, 233—8).

² Dr. Angela Piskernik, Blagaj in Freyer, GMDS 1926—7, 59—63.

svetu pokaže podoba tega izrednega moža, kolikor sem jo po raznih napisanih in ustmenih virih mogel sestaviti.

Rihard grof Blagaj se je rodil dne 17. avgusta 1786 na gradu Boštanju pri Grosupljem graščaku grofu Jožefu Blagaju in Mariji, roj. grofici Auersperg. Dvaindvajset let star se je poročil dne 8. septembra 1808 na Rudniku pri Ljubljani s sedemnajstletno Antonijo baronico Polhograjsko, lastnico Polhograjske graščine in gospostva. Baroni Polhograjski so bili s smrtjo njenega očeta Franca Jožefa

Grofica in grof Blagaj

Antona († 23. marca 1808) izumrli v moškem kolenu. Od Antonijevih sester se je bila starejša, Cecilija, dne 2. julija 1805 omožila z Aleksandrom Karlom grofom Auerspergom, lastnikom Turnske graščine pri Krškem, in je postala mati Aleksandra grofa Auersperga, poznejšega deželnega predsednika (1872—1874) na Kranjskem, in Antona grofa Auersperga, znanega nemškega pesnika (Anastazija Grüna) in politika. Na gradu v Polhovem Gradcu sta ostali samo še sestri Ana in Antonija. Slednja, najmlajša, je po očetovi smrti podedovala grad in gospostvo.

Po svoji poroki se je Rihard grof Blagaj za stalno naselil v Polhov Gradec, kjer je prevzel vodstvo obširnih grajskih posestev, ki so segala od Polhovega Gradca daleč po dolini Velike in Male Božne do Črnega vrha. Doba petdesetih let, v kateri je grof Blagaj opravljal pograbsko gospostvo (1808—1858), se je domačemu prebi-

valstvu vtisnila globoko v spomin; saj mu je bil grof Blagaj v dobrih in slabih časih vodnik in podpornik, pospeševatelj kmetijstva in obrti, prijatelj in zagovornik njegovega jezika in sploh prosvetnih prizadevanj. Kakor je bil sam izvrsten gospodar, tako je tudi vneto skrbel za povzdigo kmetijstva in deželne kulture v svojem kraju. Že leta 1819, ko je spet oživela Kranjska kmetijska družba, mu je bila zaupana častna naloga, da vpostavi njeno delovanje; bil je nekaj let tudi njen »kancelar«.³ Zahajal je rad na njene občne zборе in se je udeleževal debat. Ko je Kmetijska družba l. 1849 začela ustanavljati podružnice na Kranjskem, je bil izvoljen za prvega predsednika Ljubljansko-Vrhniške podružnice. Kot tak je z Mihom Ambrožem l. 1850 predlagal uvedbo nove postave za posle.²

Bogastvo svojega grajskega vrta na tisočerihi vrtnicah je skušal porabiti za pridelavo rožnega olja in je za to poklical veččake iz daljne Bolgarske in Rumunije. Mnogo si je prizadeval tudi za uvedbo sviloreje v Pograjski dolini. Dal je na pripravnih krajih nasaditi murve in je sam povabil strokovnjake za svilorejo iz Italije; vendar murve zaradi ostrega podnebja niso uspevale. Dal je tudi urediti hudournik Božno od Polhovega Gradca navzdol do sovodnja z Malo vodo in preložiti strugo, kakor teče še danes; s tem se je pridobilo mnogo plodnih njiv in travnikov.

Toda ne samo za kmetijstvo, tudi za pospeševanje obrti si je pridobil grof Blagaj velikih zaslug za svoje Pograjce. Skrbel je za to, da so se izurili v raznih obrtih; tako v usnjarstvu (usnjarji so bili: Valentin in Franc Rihar, Janez Rihar, Janez Kopač), rezbarstvu, tesarstvu in zidarstvu. Zlasti zidarjev je bilo po njegovi zaslugi mnogo v Polhovem Gradcu; imeli so celo svojo godbo, ki je igrala pri službi božji v cerkvi. — Posebnost pograjske obrti je bilo kapčarstvo, izdelovanje črnih domačih okroglih kopic; izdeloval jih je Tomaž Rihar, ki se je tega obrta izučil v Ljubljani. Zaslužil je pri tem dosti in obogatel; izvažal jih je tudi v Dalmacijo. Zadnje tako kopicico je njegov sin pred par leti oddal. Še danes pravijo hiši, kjer so te kape izdelovali, »Pri Kapčarju«. — Tudi preja in tkalstvo sta se po Blagajevi zaslugi lepo razvijali v Polhovem Gradcu. Kmeta Čepon in Zalaznik sta vozila pograjsko platno v Reko in Trst. Še danes imajo v mnogih hišah pod streho stare kolovrate in statve.

Ko je l. 1849 iz Italije vračajoče se avstrijsko vojaštvo zaneslo kolero tudi v Polhov Gradec, je poklical Blagaj iz Ljubljane vojaškega zdravnika Tomaža Brankeja,⁵ da jo omeji. Preudarnim

³ Zgodovinske črtice c. kr. Kmetijske družbe na Kranjskem, 1867, 18; Kranjski uradni šematizem 1819, 367.

⁴ Novice 1849, 23; 1850, 214.

⁵ Tomaž Branke, roj. 10. decembra 1807 v Prerovu kot sin urarja Jožefa Brankeja in Marijane Horak, je bil po rodbinskem izročilu potomec plemenitnikov Brankejev, ki so po poljski ustaji pribežali na Moravsko. Iz zakona (1853) z Ljubljančanko Ano Brilovo sta se mu rodila dva sinova, ki pa sta mlada umrla. Njegova hčerka Ana, rojena l. 1869, se je l. 1891 poročila s trgovcem Urbanom Zupancem (umrla 1938). Od nje sem dobil mnogo pomembnih, dosedaj neznanih podatkov o Blagajevih. — Tomaž Branke je ostal v Polhovem Gradcu do smrti grofice Blagajeve (1869); potem se je preselil v Ljubljano, kjer je 21. decembra 1874 umrl v svoji hiši na Poljanski cesti 8.

Foto M. Lipovšek

Debeli vrh

ukrepom izkušenega zdravnika se je to res posrečilo. Na Blagajevo povabilo je Branke ostal v Polhovem Gradcu za hišnega zdravnika Blagajevih, a je bil obenem v zdravstveno pomoč vsej dolini. Kaj čuda, da so Pograjci l. 1849, ko so kot svobodni možje začeli upravljati občino po svoji volji, izvolili grofa Blagaja za svojega prvega župana. Izvolitev je grof rad sprejel in je bil nanjo ponosen. Bil je eden izmed prvih županov ljubljanskega okraja, ki je začel z gosposko dopisovati v slovenskem jeziku; vzlic kljubovanju uradov je vztrajal pri tem toliko časa, da je zmagal.⁶

Kmalu nato je kmetom odprl do takrat zaprti prehod skozi graščinsko dvorišče, tako da domačinom in tujcem ni bilo več treba hoditi in voziti po slabi in ob povodnjih nevarni poti pod gradom ob bregovih Božne. Njegovo zadnje delo, pri katerem je mnogo pomagal Pograjcem, je bila ustanovitev ljudske šole l. 1857.

Grof Blagaj je bil, kakor zatrjujejo Novice, »vrl domoljub« in naklonjen slovenskim prizadevanjem.⁷ Ko so začele (1843) izhajati Novice, jim je bil iskren prijatelj. Čeprav takrat že okoli 60 let star, se je začel pridno učiti slovenskih slovničnih pravil. Njegovo slovensko miselnost osvetljuje tudi naslednja črtica: Ob nekem vladarjevem obisku (morda 1855) — ko je bila vsa Ljubljana slavnostno razsvetljena — je tudi Blagaj okna svojega stanovanja v Recherjevi hiši na Rimski cesti okrasil z velikimi lampioni, od katerih je vsak imel po eno črko. Vrsta črk je dala besedi: »Slava mu!« Ko mu je prihodnji dan cesarski namestnik to ironično oponašal, mu Blagaj resno odvrne: »Ekscelenca, jaz sem Slovan (Exzellenz, ich bin ein Slave).⁸ — —

Blagaj je bil po vsej pravici lahko ponosen na svoje pradede; saj so bili grofi Blagaji ena najstarejših in najslavnejših slovenskih plemiških rodbin na avstrijskem jugu. Njih rod se omenja že v 10. stoletju; tedaj se je pisal za Baboniče, grofe Goriške in Vodiške. V začetku 13. stoletja, ko so si pod Stefanom Baboničem pridobili grad Blagaj v Zgornji Bosni⁹ in njegovo ozemlje med Uno in Sano, so se jeli imenovati za grofe Blagaje. Bil je to mogočen hrvatski rod, v sorodu in svaštvu z Zrinjskimi in Frankopani, z Goriškimi mejnimi grofi itd. Nekateri Blagaji so bili tudi bani Hrvatske in Slavonije.¹⁰ Ko so pa l. 1512 Turki zavzeli grad Blagaj in zagospodovali vsej Bosni, so se grofi Blagaji umaknili v hrvatske in slovenske dežele. Od njih se je veja pod Franom Blagajem, ki se je poročil z Magdaleno baronico Lamberško z Boštanja pri Grosupljem, l. 1545 za stalno naselila na Kranjskem. Njegov pravnuk Eberhard Leopold Blagaj je kupil maja 1652 od Adama barona Lamberga grad Boštanj za 47.000 fl. Od takrat je ostal ta grad dve in pol stoletja v lasti Blagajevega rodu. Zadnji lastnik, Ludvik grof Blagaj, Richardov nečak, je umrl 26. februarja 1897 brez moškega potomstva.

⁶ Novice, 1871, 218.

⁷ Novice, 1871, 218.

⁸ Povedala ga. Ana Zupančeva, roj. Branke

⁹ Blagaj ob reki Sani v današnjem srezu Bosanski Novi, Vrbaske banovine.

¹⁰ N. pr. Radoslav Babonič-Blagaj 1290—3, Ivan Babonič-Blagaj 1316—22.

Polhov Gradec

Foto dr. A. Brilej

(na levi vas, v sredini zgoraj Stari Grad s kapelico, za njo pobočje Polhograjske gore, na desni graščina Blagajev)

Z njim je izumrl rod Blagajev, grad Boštanj pa je prešel na sorodno rodbino baronov Lazarinijev.

Rihard grof Blagaj je bil srednje, šibke postave, a v vsaki kretnji pravi aristokrat. Ohranjene slike in fotografije nam kažejo moža temnih, gostih las, bledega ovalnega obraza, ki bi mu orlovski nos in ozke ustnice dajale dosti strog izraz, da ni sijala iz velikih prodirnih oči neka posebna plemenitost in človečanska milina. Bil je duhovit mož, izvrsten družabnik in zaradi svoje galantnosti zelo priljubljen v damskih krogih. Svojo ženo Antonijo, ki je bila ena najlepših gospa kranjskega plemstva, je oboževal. O njej pripovedujejo, da je ob slavnostih ljubljanskega kongresa ondi sprejemala zbrana veličanstva, visokosti in kneze. Na njen god je bila v Polhovem Gradcu vedno velika slovesnost. Na grad se je pripeljala številna plemiška gospoda, zlasti sorodne rodbine Auerspergov, Chorinskyjev, Gallenbergov in boštanjskih Blagajev.¹¹

Blagajev grad v Polhovem Gradcu je bil v prvi polovici 19. stletja tudi sicer zbirališče izbrane družbe prosvetljencev, ki so imeli na ta ali oni način stike z domačimi kulturnimi prizadevanji. Ljubljanski knezoškof Anton Alojzij Wolf je bil skoraj vsak teden gost v graščini; prihajal je tja s svojim kancelarjem Gašperjem Velkavrhom, pograjskim rojakom (r. 15. junija 1815). Tudi skladatelj Tomaž Rihar, ki mu je bil knezoškof blag podpornik, se je

¹¹ Povedala gospa Ana Zupančeva, roj. Branke.

oglašal na gradu, kadarkoli je prišel v svoj rojstni kraj; saj ni pozabil mladih let, ko mu je, desetletnemu fantu, dajal pater Robert, francoski jezuit-emigrant in hišni duhovnik pri Blagajevih, prvi pouk v orglanju. Leta 1852 je doživel zadoščenje, da so se v župni cerkvi pod njegovim vodstvom postavile nove orgle,¹² h katerim so bili Blagajevi izdatno prispevali. Neredek gost v gradu je bil tudi kustos ljubljanskega muzeja, botanik Henrik Freyer, ki so ga na grofa Blagaja vezali skupni interesi za domače prirodoslovje in za prosveto sploh.

Blagaj je okoli sebe rad zbiral krog domačih inteligentov; mladi dijaki so uživali v gradu njegovo gostoljubnost in dejansko podporo. V krogu, ki se je sestajal vsak dan po večerji v gradu, so bili poleg omenjenega p. Roberta še pograjski župnik Jakob Fada in njegov kaplan, učitelj, domači zdravnik Tomaž Branke in njegova žena Ana. Govorilo se je tudi po slovensko; pri tem je grof grofico Antonijo rad klical za Tončko, njeno sestro Marijo Ano pa za Ančko.¹³

Zelo izobražen in načitan, se je grof Rihard Blagaj s posebnim veseljem ukvarjal s prirodoslovjem, zlasti z botaniko in mineralogijo, a tudi z drugimi domačimi prosvetnimi zadevami. Njegova ogromna knjižnica se ni ohranila v gradu; najbrž je po njegovi smrti prišla v Boštanj ali v last Auerspergovih. Mnogo je dopisoval s kustosom ljubljanskega muzeja Henrikom Freyerjem; teh njegovih pisem hrani ljubljanski muzej 67. Iz njih veje velika ljubezen do domače prosvete in napredka, kar v mnogočem spominja na Žigo barona Zoisa. Tako prigovarja Blagaj Freyerju v pismu z dne 19. januarja 1846, naj muzej kupi Zoisovo zbirko mineralij ter da v Ljubljani naj pričnejo s predavanji o mineralogiji, botaniki itd., češ graška univerza bo prej ali slej prenehala, Ljubljana pa bo postala kulturno središče.¹⁴

Blagajevo nagnjenje do botaničnih raziskovanj, s katerimi je pomagal Freyerju zbirati slovenska rastlinska imena, je dovedlo do odkritja blagajke in njene uvrstitve v evidenco znanstvene literature. O okolnostih tega razkritja daje najbolj avtentično sliko pismo Freyerja profesorju Kochu v Erlangenu na Nemškem z dne 12. februarja 1838, iz katerega je razvidno,¹⁵ da Blagaj cvetlice ni sam utrgal na pobočju gore Sv. Lovrenca, marveč da so mu jo prinesli kmetje na ogled in da jo je takoj naslednji dan s pismom z dne 23. maja 1838 poslal Freyerju v ocenitev (torej bi jo bil prvič zagledal 22. maja in ne 20. maja, kakor se navadno trdi). Dasi se je pozneje (1866, po Schuru) dokazalo, da je naša pograjska blagajka istovetna s cvetlico, ki jo je Baumgarten že l. 1819 odkril na Erdeljskem in ji dal ime *Daphne Lerchenfeldiana*, je v znanstvenem svetu zmagal poznejši kranjski naslov ter za večno ohranil ime grofa Riharda Blagaja, ljubitelja in raziskovalca kranjske flore.

¹² Novice 1852, s. 151.

¹³ Povedala gospa Ana Zupančeva, roj. Branke.

¹⁴ Prim.: Dr. Angela Piskernik, Blagaj in Freyer, GMDS 1926—7, 61.

¹⁵ Besedilo pisma gl. Dr. Piskernik, n. n. m. 61.

Zakonska sreča Blagajevih bi bila popolna, da jima nista oba sinova že v mladih letih pomrla. Odslej sta zakonca podvojila svojo skrb do ubogih ter radodarno podpirala cerkev in njene potrebe, grofica še posebno novomašnike in novovstopivše redovnice. Ona je tudi mnogo pripomogla, da se je napravil na Starem Gradu, hribu

Foto
dr. A. Brilej

*Stolp poleg Polhograjske graščine
v ospredju imenitni baročni vodnjak z Neptunom*

nad Polhovim Gradcem, oktobra 1853 križev pot s 14 zidanimi postajami.¹⁶ Bivšo osmerokotno glorieta vrh hriba, ki je dotodaj služila za družabne prireditve, je ob svojih stroških dala spremeniti v kapelico, ki v njej visita razen slike žalostne Matere božje še sliki patronov Blagajeve dvojice, sv. Riharda in sv. Antona, deli Layerjevega učenca Franca Wisiaka.¹⁷

¹⁶ Zgodnja Danica 1853, 162.

¹⁷ Marolt, Umetniški spomeniki iz Slovenije, Dekanija Vrhnika 1929, 217.

Blagajevi so stanovali povečini v svojem gradu v Polhovem Gradcu, pozimi pa v Ljubljani v hiši trgovca dr. Nikolaja Recherja, Gradišče 17, na voglu Rimske ceste in takratnega Nemškega, danes Napoleonovega trga. Tam je Rihard grof Blagaj dne 4. marca 1858 umrl za pljučnico, star 72 let, »enako žlahten po rojstvu in dejanju«. ¹⁸

O veličastnem pogrebu, »kakršnega Ljubljana menda še ni videla nikoli«, poročajo Novice ¹⁹ z dne 24. marca 1858 takole: »Nekdanji njegovi podložni kmetje in sosedje v Polhovem Gradcu so prosili grofinjo, naj jim dovoli, da neso po stari domači navadi svojega ljubljenelega gospoda grofa na pokopališče in mu tako izkažejo zadnjo čast. Milo je bilo videti, ko je z grofovskimi grbi opisano trugo osem kmetov v domačih belih kožuhih k Sv. Krištofu neslo, za katero je šla množica najvišje gospode ljubljanske, vmes pa še tudi veliko kmetov iz Polhovega Gradca s svečami v rokah. Kakor je to očitno znamenje, da je rajniki bil res pravi oče svojim sosedom, tako pa je tudi v čast Polhograjčanom, da so tako lepo pokazali udanost do nekdanjega svojega gospoda, ki jim je po letu 1848 bil tudi župan več let.«

Grofica Antonija je preživela soproga za 11 let. Stanovala je nazadnje v Ljubljani, Schellenburgova ulica 57 (danes 1). Tam je umrla za vodenico dne 30. junija 1869.

Skupni nagrobni spomenik Blagajeve dvojice, okrogel steber z žaro na vrhu, je stal do l. 1896 na pokopališču pri Sv. Krištofu v bližini grobov dveh drugih Pograjcev, skladatelja Riharja in škofovega kanclerja Velkavrha. Leta 1897 se je stari nagrobni spomenik podrl; tedaj so smrtne ostanke Blagajevih prenesli v grobnico grofa Rudolfa Chorinskega, ki je stala desno od vhoda v pokopališče, predzadnja v vrsti, tik pred zidom na Pokopališko cesto. Na spodnjem podstavku sta bili še l. 1934 vidni imeni grofa Riharda in grofice Antonije Blagaj. Ali je spomenik danes ohranjen, ni znano.

Grof Rihard Blagaj je bil poleg baronov Žige in Antona Zoisa eden izmed redkih zastopnikov domačega plemstva v 19. stoletju, ki so delovali z narodom in za narod, med katerim so živeli. Zato mu bodi časten spomin med nami!

¹⁸ Novice 1858, 95.

¹⁹ Novice, 1858, 95.

Brana (2253 m) — grebensko prečenje v snegu

(Z jugozahoda proti severovzhodu)

Prav privileglo bi se še poležati; toda ura je kazala tri in z nekaterimi vzdihmi in stoki smo se dvignili v vlažni jutranji zrak. Legli smo bili šele malo pred polnočjo, zdaj pa smo godrnjali. Za dobro mero spanja smo bili prikrajšani. Zjutraj je človek že itak slabe volje; še bolj čemerni smo postali, ko smo se ozrli po vremenu. V dolini, po Koncu se je vlačila megla, le nad Mešenikom je svetilo nekaj zvezd in vrhovi so tičali v ogonih. Barometer je spolzel še na slabše in mraz je docela popustil. »Snežilo bo«, smo ugotovili in se spogledali. Vse je kazalo, da s turo ne bo nič. Toda dovolj je že bilo zamujenih dni, precej nedelj smo presedeli v Bistrici in pogledovali v pusti dan na planem. Sneg, dež in vihar na grebenih so nam branili h goram in od dni z velikimi nameni je ostajalo le klavrno popotovanje nazaj v dolino. Štirikrat smo nosili opremo v Klin »na zrak«; dosti je: »Naj kar mete!« Vtaknili smo žlice v prežganko in se je lotili s srditimi obrazi. Z vremenom smo bili na jasnem: V megli in metežu vidi človek jedva seženj daleč — ostalo nam je upanje, da se zvedri in ne bo začelo snežiti, preden ne bomo na rezi grebena.

Iz Bistrice smo odšli ob 3.45, pomrzla tla so hreščala pod našimi koraki. Veter je vel med drevjem ob poti. Že na Jermanici nas je zajela megla. Steza je bila kopna, sneg je ležal le v plazovih in tu pa tam smo naleteli za skalami na staro, otajano gaz, ki je še ni doseglo solnce.

V Klinu je bila še trda noč. Od Studenca pod Stanom smo prešli čez kopen svet na vznožje Kaptanskega plaz. Vstopili smo torej od Studenca, mogli bi pa že iz Klina, z drugega Kaptanskega plaz, ki pada na jug v grapo Sedelška. A tam bi morali plezati iz škrbine nad njim čez rušnato glavo Kaptana¹ do naslednje škrbine v grebenu, v kateri viškujeta na severozahodu Bobnárjev plaz izza Sívnice pri Žagani peči (grapa, cca 900 m) in na severovzhodu Kaptanski plaz nad Studencem (debro, cca 500 m). Iz te škrbine ob glavi Kaptana (1945 m) se vzpenja jugozahodni greben k vrhu; zato nam je bil plaz nad Studencem najbolj na roko.

Na plaz je ležal gladek sren. Zlezli smo po njem pod veliko skalno zagozdo, ki cepi debro v dnu v dva rokava, in smo se utaborili v rušju na počitek. Premerjena pot nas je bila ugrela; zdaj pa nas je kljub vihrnim bluzam stresal mraz. Morali smo čakati, ker nas je še zmerom obdajala tema. Izza Macesnovca v Planjavi je le

¹ Kaptán, tako izgovarjajo domačini. Kaj naj bi ime pomenilo, ne vedo. Nekje sem videl zapisano »Kapitan« in »Kapitanski plaz«; najbrž je slišal dotičnik tudi za »Oberlajtnantov plaz« (tam je pred leti zdrsnil neki častnik) in je napravil iz imena mornariški naslov. Ime mora biti prastaro. — Plazovi v južnem pobočju Brane so, od vzhoda proti zahodu: Koševni, Lazarjev, Krivi, Kaptanski in Oberlajtnantov plaz.

počasi rasla medla, sivkasta svetloba in širila obzorje. V pustem jutru smo ugledovali šope rušja, kako samotno, iz plaza štrlečo čer, macesne in pas vznožnih peči v jugovzhodni steni Brane. Veter se je gnal pred svitom in je bril po zledenelih bregovih. Za dne je ležal ves svet nad nami v gosti megli in nismo mogli najti vstopa v desni rokav ob veliki skalni zagozdi. Steklenasto žvenketaje se je usipal srez z rušja, ko smo rili med njim. Na misli so mi bili žlebovi, ki so tod vrinjeni v gladko pečino in se v nji končajo. Zlahka bi se zalezli, morali bi se vračati in bi morda spet rili po drugem takem vkreber. Prečili smo po strmih snežnih vesinah ob zagozdi. Iskal sem plaznico, ki bi morala biti nekje pod grapo; a razen nekaj kep plazovine nismo našli sledov plaza. Vstopili smo v ustje prvega žleba (45°), ker pač nismo mogli izbirati. V njem je bil led, malo poprhan s snegom. Vsekal sem stopinje do zatrepa nad njim; tam smo se obrnili v levo na raz rebra ob žlebu; ko smo stopili čezenj, je nekaj sežnjeva pod nami ležala široka proga zasnežene grape. Po strmem, kopnem pečevju smo preprečili vanjo in stopili v globok pršič. Strmina tu nad dnom še ni bila znatna, presegala pa je kritično mero (23°) in plaz je ležal na gladkem sreenu. Deloma je bil nanj primrznjen, le ponekde se je posula stopinja in na očejenem mestu se je zasvetil led.

Previdno smo rili tik ob pečini vkreber. Kadar se je v vršanju vetra oglasil drugoten šum, sem kar postal: »Zdaj!« Videl sem bil namreč (decembra 1935), ko se je utrgal pršni plaz malo pod škrbino. Vsa grapa je bila v belem oblaku; valil se je v dno in zajemal svet v Klinu s svojim pišem. Ves široki plaz nad Studencem je bil potem prekrit s svežo plazovino. Ko bi se zdaj utrgal nad nami — nisem maral misliti: našli bi nas kasno pomladi . . . Vsako varovanje je bilo seveda brez pomena. Dno grape je izpostavljeno: lijast kanal, kamor se vletava z vseh strani. Povrh vsega nas je še obdajala megla; videli smo jedva nasprotni breg in nekaj sežnjeva predse. Precej dolgo je trajala ta morija. Potem smo naleteli na nizek prag, ki nas je obrnil na levo v zaledenel žleb; ta se nadaljuje še više gori do grebena in se konča v škrbini pred Kaptanom. Iz njega smo po kratki plezariji v ledu spet prešli v glavno grapo, kjer smo naleteli na zbit, kložast sneg. Lomil se je v velikih ploščah, ni pa bilo pod njimi pršiča, ki bi nas mogel ogroziti, in plošče so drvele v dno le pod našimi koraki.

Bili smo na dobrem. Sproščeni napetosti, smo zdaj začudeni ugotovili, da že dober čas krepko sneži. Zatopljeni v delo na plazu in v ledenem žlebu, nismo niti opazili snežink, ki so vejale nad nas. Mračno je postalo v tesni sopoti, šelesté so sedali drobni kristali po obleki, gosta snežna megla nas je zakrivala. Umaknili smo se h kraju pod pečino na oddih — in čez nekaj minut spet načeli rasočo strmino. Kopač in Tarter sta se pokazala trdno odločena; o umiku nismo niti razpravljali. Jemal sem smer po podanku struge debra, ker bi sicer zašli v pečevje in po kakem sekundarnem žlebu rili v Kaptan, kjer bi se niti najmanj ne mogli razvedeti. Megla se je zmerom bolj gostila. Na posebne težkoče nismo naleteli; plezati smo morali v nekaterih ožinah, kjer je bilo pečevje skokov pokrito z

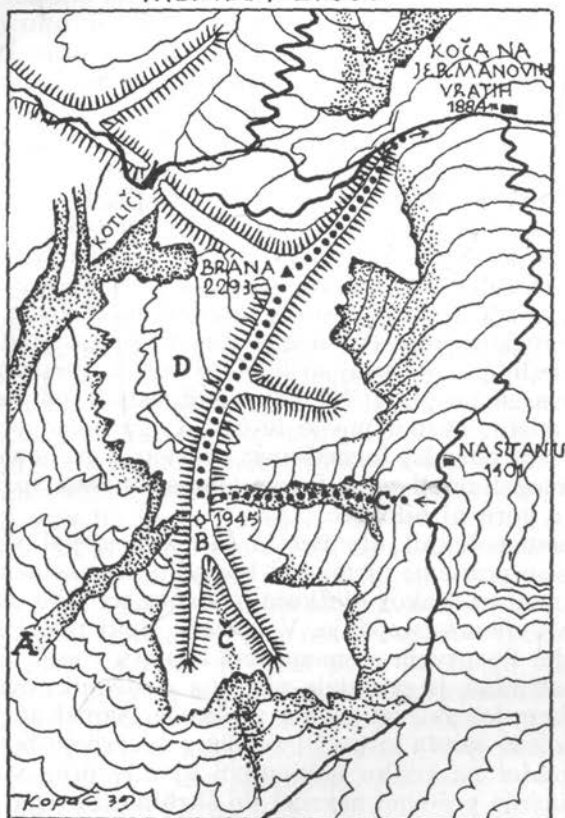
ledom. Le tik pod vrhom smo vsekali nekaj pravih stopinj po ledeni vesini. Derez nismo hoteli nadevati, ker bi nas v delih kopne pečine in shrlega snega samo ovirale. Za sodobno kovanje na čevljih (Fuchs, Tricouni, Silvretta) zadostuje že raza z oklom za dobro stopinjo, če strmina ni prevelika; na požledeni pečini se tudi bolje obnaša ko dereze.

Plezali smo nenavezani, vendar s tem nismo tvegali nobene lahkornosti. Varovati itak nismo mogli, a stezanje ter zbiranje zank bi nas ob istočasnem premikanju vse preveč zamujalo; tako »zavarovanje« za moralno oporo dandanes raje opuščamo. Sicer pa morajo biti možje v navezi na zimskih plezalnih turah itak popolnoma gotovi. Dnevi so kratki, vsaka zamuda se maščuje in radi tega je treba dostikrat tvegati tudi kaj več. In nekaj je: zasnežena rez grebena, ki je poleti morda hoden kakor po stezi, zbuja pozimi veliko spoštovanje; vse pa je bolj videz, le težkoče in nevarnosti je treba prav precenjevati. Z derezami in s cepinom je možno marsikaj — vse bo še pokazal razvoj našega plezanja v ledu in snegu. Čiste ledne pleznje sicer nimamo, a v požledeni pečini, kakor jo najdemo pozimi v veliki naklonini terena, moramo biti doma. Časih je treba obuti plezalnike in se kavljati kvišku s klini ter po čisto skalnem delu spet preiti v snežno tehniko, ki jo označuje uporaba derez in cepina.

Čez grapo smo bili v 2 in pol urah. Snežiti je prestalo, a megla je ostala tudi v višavi. Tiho upanje na solnce se je torej izjalovilo. V škrbini smo sedli h kratkemu počitku. Nismo bili v zavidanja vrednem položaju. Kopno rebro se je vzpenjalo iz škrbine in zasnežene grape so ga obdajale v njegovih bokih. Na skalah smo videli nekaj markacij; zaznamovana je lovska steza, ki prehaja iz južnih pobočij Brane in se konča pred grebenom. V gosti megli smo videli le temne kulise skalovja, ki je vzraščalo in se spet izgubljal v sivino. Teren nad škrbino je navadno skrotje; kmalu smo obstali pred razprto snežno vesino. Nikjer ni bilo videti grebena, površina se je v ozkem krogu spajala z meglo. Veter je nasilno vsipal v obraz polna prgišča zledenelih zrn. Okrog se je spet spuščal nihajoči, pikčasti zastor snežink. Nekje v dnu Konca je vstajal šum in prihajal z naraščajočo močjo. V sunkih se je prerival do robov z oblaki sviza, udarjal čez greben in, kakor bi padalo v onkrajno dolino, je potihovalo bučanje. Z besno naglico so se prerivali oblaki, valovili in polegali. S tal so se sukljali vrtinci in že je veter spet razpihal položeno plast vihrnega snega. Nekje v ti mlečni belini so tičale opasti. Snežni greben je bil vzrasel izza zadnjega odstavka pečine. Počasi smo rili vkreber; še dvajset, trideset stopinj z naglimi zamahi cepina in iz megle se je izmotala triangulacija na prvi grebenski glavi. Samotno znamenje je bilo obdano z ivjem; sivkasto se je svetlikalo na mračnem ozadju neba. Veter je zpuščal višave in za hip se je ujasnilo. Greben se je vzpenjal pred nami k vrhu. S pobočij so zakipele megle in se spajale po škrbinah; kakor bi dahnilo po snežni površini, je spet postajala zamolklejša. Lina sinjega neba je izginila. Zdaj smo vsaj videli predse. V zredčeni megli smo sledili

slemenasti rezi. Pri triangulaciji smo se opremili in navezali. V bok grebena nad jugovzhodno steno so se sklanjale velike opasti; morali smo pod njimi prečiti v strmini severozahodnega pobočja. Sren je škrtal pod derezami. Delo je bilo resno. Prav lepo bi se popeljali po zadnjicah v dno krnice Za Blékom, ko bi komu zdrsnilo! Sneg je

MERILO 1: 25000

A-BOBNARJEV PLAZ, **B**-KAPTANSKA GLAVA, **C**-KAPTANSKI PLAZ NAD STUDENCEM, **C'**-KAPTANSKI PLAZ NAD KLINOM, **D**-ZABLEKOM

bil skrepenel v led, okolo cepina se je zajedlo vanj le za nekaj centimetrov in ga razgnalo v škrlice, da nismo mogli varovati. Na vsem dolgem grebenu ni bilo videti čeri; le gola snežna rez se je vzpenjala k vrhu. Ni strma; večja je naklonina pobočja, kjer smo prečili. Nanešeni sneg je vihar stisnil v klože, ki so bile ko bele krpe položene po sivi površini; ogibali smo se jih, toda kmalu so se strnile v enotno ploskev, da smo morali čeznjo. Prečenje po drobeči se osretnici, ki je pokrivala pršič, nas je navdajalo s skrbjo; kajti dereze so spodrsavale v sipski plasti. Snega je bilo zmerom več; po zadnji

vzpetini grebena pod vrhom nas je dajalo, gazili smo že skoro do kolen. Sneg se je nabiral pod derezami, v zraku je bilo čutiti odjugo, zmrzal se je s piši umikala volhki toploti. Dosti nam ni bilo treba ugibati, kaj to pomeni: znova je začelo gosto snežiti.

Nenadejana svinčena tišina nas je zajela, ko smo gazili po temenu vrha k podrtemu križu. Vkopan v zamet, je tvoril z zmešnjavo žic ogrodje fantastičnim snežnim likom, ki so se obešali nanj. Potaknili smo cepine v sneg in našgali cigarete. To je bilo tudi vse, kar smo v tem trenutku utegnili storiti. — Iz škrbine do vrha smo rabili kaki 2 uri. Težkoč ni bilo nobenih, pač pa velika nevarnost, ki so jo tvorile snežne in vremenske razmere. Zdaj, ko smo bili na vrhu, smo se znašli v položaju, ki nam ni dajal velikih upanj. Metlo je; vse okrog nas je bilo potopljeno v rahlo šelestenje snežink. V mlačnih sapah se je razmakovala snežna megla, tu pa tam smo ujeli kak obris gore, pogled je zdrsel po severnem pobočju na plaz nad Okrešljem. Vse je bilo gladko zalito. Rebra, meječa grape in žlebove, so bila zdaj le rahle grbline na snegu, a greben v Sedlo — vrsta snežnih kop, opasti in ščitov.² Nekaj težavnih mest mi je ostalo v spominu izza prvega vzpona (v snegu): prečnice čez gladko plat, bok stolpa, ledeni žleb ... Pa zdaj so bile razmere še neprimerno slabše. Popraskal sem se po glavi. Na kake možnosti izven našega dosega sicer nisem mislil; skrbel me je le čas, ki ga bomo potrebovali do Sedla in, to sem povedal tovarišema: prestop z grebena na pobočje, kjer bi nas mogel zajeti plaz. S tem smo se morali sprijazniti. Varnega izhoda z gore ni bilo več.

V žep sem potaknil kladivo in kline. Sestopal sem prvi, ker greben najboljše poznam; ni mi kaj koristilo, ker sem moral izbirati smer docela nanovo. Kakor otežkoča nov sneg na ledu dostope, toliko težavnejše je v njem sestopanje. V polzeči, sipki plasti skoro ni bilo varne stopinje. Po prvem slemenastem odstavku je še šlo; ko pa se skloni rez v strmino, je postajala plast na zledeneli površini rahlejša in je ob vsakem koraku zdrsovala v plaziče. Stopal sem z derezami na poprej očejena mesta in prečil vzdolž v severnem boku pod rezjo. Kmalu sem zadel na veliko naklonino, kjer je prag v grebenu. Izsekali sem stopinje poševno navzdol do škrbine. Novega snega je bilo okrog 15 cm; ležal je na golem ledu. V prvi škrbini sem bil oddaljen od tovarišev za dober raztežaj vrvi, rabil sem 10 minut. Kljub našim eckensteinskim derezam in vsej opremi za led in sneg smo bili neobgljeni, kakor začetniki. Vsako stopinjo je bilo treba izsekati; poskusi sestopanja s samimi derezami in z oporo na cepinu bi pomenili usodo vse partije, ker roglji derez niso segali do trdnega ledu. Varovanje je bilo le problematično, ker se skoraj nikjer ni dal učvrstiti cepin. Ko sem bil o vsem na jasnem, sem priganjal k naglici, pa ob največji pozornosti. Posebno Tarterju sem bil krivičen, ker je imel kot zadnji dovolj težavno delo; vendar nismo smeli tvegati nobenih postajanj. Čim sta dospela tovariša do mojega varovališča, sem prestopil v južni bok grebena.

² 17. IV. 1936 z R. Simoničem. Sestopila sva z vrha direktno po severnem pobočju.

Zaledenel žleb 50° naklonine! Sekal sem stopinje, viséč na napeti vrvi, sklonjen čez prevago. Čim se je udril plazič, je vendar ostala na ledu še tanka plast snega in nikdar nisem vedel, kako udarjam. Teh stopinj tovariša nista pohvalila, a pomoči ni bilo. Pod žlebom sem prečil po zložnejšem tik pod rezjo, kjer so se košatile opasti. Počasno izčrpavajoče delo s cepinom je trajalo dolgo, preden sem dosegel naslednjo škrbino. Varoval sem prosto z vrvjo čez pleča na dobrem stojišču, ker se na zatakneni cepin nisem hotel zanašati, za klin pa ni bilo primerne špranje; saj je vse polnil led. Od tam je bilo treba navzdol po opokli plati. Tu v odvetrju je bil nanešen zamet, ki je držal stopinje; udrlo se je le Tarterju, ko sva ga s Kopačem varovala iz zareze. V zavetju snežnih ščitov je bilo kar prijetno, ko nam niso več sedale snežinke po razgretih obrazih. Pomudili smo se kratko minuto, potem smo pobrali vrv v zanke in stopili na zložno rez.

Za raztežaj vrvi ni bilo opravka, potem je bil pred nami stolp in koj pod njim gladka plat, ki je poleti najtežja točka na grebenu. Oba ta detajla se plezata sicer v čevljih; saj nista nič posebnega in tudi neki 112 kg težki gospod ju je zlahka premagal, ko sem ga vodil na vrh. Zdaj je bila reč precej drugačna. Sprva sem nameraval, da bi se spustili po vrvi v škrbino pod platjo; ko pa sem pogledal čez rob, je bil bok stolpa skoro kopen in le požleden in zamet iz škrbine je skrajševal stopnjo za polovico. Precej zamude nam je na ta način odpadlo; paziti smo seveda morali, ker sta bili spodaj na ponudbo — dve globini: v Sedlo in na Okrešelj. Ko sem izginil pod robom, sem sprostil plazič, ki je pokril vse opore, da sem napredoval prav počasi. Plezanje v derezah po pečini ni užitek; na vrv se pa nisem mogel zanašati, ker sta imela tovariša na stolpu, odnosno po opasti na njem, precej slabo stojišče; vendar sta me porogljivo vpraševala, kako se počutim, ko sem z docela otrplimi prsti po snegu tipal za oprimki. Objestnost se je lotevala tudi mene, ko sem opazil, da krepak sever odganja nihajoče oblake snega. Onkraj Sedla smo ugledali Planjavo; vsa pečina v nji je bila kakor polepljena. Ploča pod stolpom je bila vsa v snežnem ščitu — kar prestopili smo jo.

Trdo delo je bilo še po tesni rezi; počasi se me je že loteval krč v roki. Tako smo stopili na prvo glavo v grebenu, ki jo je videti s Sedla, kakor bi bila prislonjena k vrhu. Na tihem sem se tolažil še na vrhu, kako se bomo ogreli in okreščali v koči na Sedlu, ki je bila ta dan (5. III. 1939) odprta in oskrbovana. Vablljivo je ležala pod nami, opazili smo tudi ljudi, kako so hiteli na rob po razgled, ki se je odpiral. Kričali so in vriskali; menda so nas spazili na grebenu. Bili smo uverjeni, da nas bo oskrbnik »Debeli Anton«, kakor mu pravimo, čakal. Računal sem še dobro uro do sestopa, bilo pa je šele deset. Kar vidimo, da se je od kočice potegnil curek ljudi po bregu nad Gornjo Gričo in naš ljubi »Debeli Anton« jo je najbolj cvrl, ko je bil na smučeh. Prav privoščili smo mu, kadar ga je zleknilo v sneg! Smola... S toplo jedjo ne bo nič, a nam so se že udirali želodeci; saj izza zajtrka nismo ničesar jedli, kljub zadostnemu provijantu, ki smo ga prenašali v oprtnikih. Nismo utegnili.

Z glave po rezi grebena je bilo težavno. Sneg je občutno narasel. Vso dolžino (cca 40 m) sem moral izsekati stopinje. Na vsak meter tri do pet, ker je strmina znatna in izpostavljena. Oddahnil sem se šele v škrbini pod njo. Okrog sebe že spet nismo ničesar videli; zdaj nam je bilo tudi malo mar razgleda in vedeli smo, da se bo ura, ki smo jo odmerili do izstopa, še precej poredila. Ves severozahodni bok grebena s pobočji vrha vred je bil popolnoma zaledenel in pokrit z znatno plastjo pršiča, ki se je pod nami udiral v plazove in črtal široke plaznice do roba sten nad Zadnjim Okrešljem. Više na grebenu smo naleteli vsaj deloma na odstavke snega, kjer nam ni bilo treba sekati stopinj; tu je bila vsa plast do dna čist, trden led. Naše, na pečini dokaj otopele dereze so le slabo prijemale vanj. Žleb, ki se vleče severozahodno nad prvo grebensko špico, je bil zadelan z ledom in strm do 50°. Morija s sekanjem stopinj se je pričela znova. Tovariša sta se že večkrat ponudila v zameno; toda opravil sem raje sam, ker mi je znana vsaka podrobnost na grebenu, kar nam je dostikrat prihranilo nepotrebno zamudo. S spuščanjem po vrvi bi opravili naglo; imeli smo pa samo eno vrv in na njo smo bili navezani; s te se tu, brez dobrih stojišč, seveda nismo smeli razvezati. Proti svoji navadi nisem bil s seboj vzel obeh 40 m-vrvi, da bi bili navezani na dvojni; to je bila nedopustna lahkomiselnost — čeprav se mi tura, ki smo jo nastopili, vnaprej ni zdela kaj prida težavna.

Zdaj nas je pa imelo. V škrbino smo v težavni ledni pležnji rabili čez eno uro (cca 45 m višine)! In od tam z udobnega počivališča za špico, kjer je poleti le par korakov v skrotje in na Sedlo — se je šele začelo. Za špico je zagozden velik bolvan v globokem žlebu, tako da tvori poleti veliko lopo. Ta lopa je bila zdaj zadelana do male léve; po vrzeli sem se spustil vanjo, a v istem trenutku zletel: zabasani sneg se je udrl pod menoj in se v velikem plazu spustil po strmini pobočja. Kopač me je obdržal — moj cepin niti prijel ni v trdni led! Sledili smo smeri žleba kakih 20 m in potem prečili na desno v smer, kjer je poleti vstop s skrotja na rez grebena. Tri raztežaje vrvi daleč ni bilo varovališča; šele za prvim robom, kjer je kratka, a strma stopnja, sem naletel na kopno čer, kjer sem z velikim užitkom zabil klin. Zavarovan sem izsekal stojišče za tovariša. Do rezi grebena je bilo še kakih 30 m, naklonina ledene vesine je bila tod 60°. Zapadla plast snega je bila deloma že zdrsnila z nje; zato vsaj s čedenjem in s plaziči ni bilo velikega opravka. Prvotno smo nameravali sestopiti po žlebu navzdol do položajnega terena in prečiti odtam v vznožno skrotje. To nam je bilo radi nevarnosti plazov onemogočeno; morali smo kljub veliki strmini prečiti tik pod rezjo grebena, da se nismo ogrozili. Radi velike naklonine sem mogel vsekavati le prav male stopinje in dolbsti sem moral tudi oprimke. Ko je potekla vrv, sem vsekal v led velik pomol, nekako polico; varovanje na oklu cepina je bilo seveda problematično. Ledni klini, ki rjavé v moji omari izza švicarskega izleta 1936, so mi bili na misli. Toda kdo je upal najti v naših gorah kompakten led? Vsa tovarišija in tudi sam sem bil mnenja, da se nikdar ne pojavlja; ta tura pa je dokaz, da se. Na plezalnih turah v snegu in ledu si bomo

morali ž njimi odslej povečati opremo. Kako bi nam tu mogli služiti, se je prepričal tudi Kopač, ko je moral s kladivom izsekati v plast primrzlo oklo cepina... Prečnica nam je vzela debelo uro; še nekaj korakov po grebenu in oddahnili smo se na zložnem. Gladka, 30° nagnjena vesina je bila pred nami. Od grebena do Sedla, do tam, kjer se cepita poti na Brano in Okrešelj, je na pobočju pozimi nanešen orjaški snežen ščit. Prodirali smo drug za drugim po njegovem robu, dereze so držale in po nekih minutah napetosti smo stali na varnem dnu. Še ozreti se nismo marali na nevarno plazovito pobočje, ki ga je prekrivala rahla megla. Sprtili smo gaz do kočice na Sedlu.

Mesto na toplem, smo obedovali pod kapom in hkrati z maslom sem namazal na kruh tudi nekaj snežink. Usipalo se je spet na vso moč, ko se je poprej že skoro zjasnilo. Tako je bilo tudi vso turo; snega je zapadlo okrog 20 cm. Izredne razmere na terenu, združene z nevarnostmi, in tehnično delo sta nam dala popolno zadoščenje. Dan ni izgubljen, nekaj novih dognanj in izkušenj nam bo služilo drugič. Plezanje v snegu in ledu je pri nas šele v razvoju; krivulja mora nujno navzgor in, kar je danes še težavno, bo jutri lahko. Razvoj se ne meni za one, ki zaostajajo. Geslo je: »Kvišku!«

S Sedla smo odrinili čez nekaj minut — preveč nas je obvohal veter. Drveli smo navzdol, tri četrti ure smo si odmerili za pot do Bistrice. Ko sem se spuščal ob cepinu nad Gornjo Gričo, se mi je iznenada prav v največji brzini udrlo pod nogami in zletel sem v velikem loku po zraku, padel s podvitim cepinom na plaz in se popeljal ob silovitem krohotu po strmini. Tovariša sta sedla v sneg in se držala za trebuhe. Zasmeljal sem se še sam, smejali smo se še v Bistrici, ko je bilo občutje bogatega dne v nas še vse svetlo in toplo.

Anton Seliškar:

S Plešivca preko Raduhe in Ojstrice na Olševo

Ko je ljubljanski škof Tomaž Hren leta 1601 blagoslavljal cerkev svete Uršule na Plešivcu ter nato z vrha (1696 m) strmel v rajde gora naokoli, Bog ve, da li je mislil na planinske bližnjice. Rodovi Plešivčnik, Naravnik, Šisernik, Prevolnik, Močilnik, ki so gradili svetišče 30 let, so sedeli spoštljivo ob njem, srebrni glas zvona pa je odmeval po planini in se je razlival v sinje dalje.

Ob mislih na to dobo kmečkih uporov in luteranstva me je vodila steza s Plešivca mimo kmetije Šisernik in gostilne Križan ter nato v višini okr. 1.100 m do št. Vida. Tu sem se založil s tobakom za »moje« pastirje, ogledoval malec novo široko banovinsko cesto, ki se je letos le prevalila preko št. Vida v šoštanjsko stran ter bo, upam, enkrat vendarle dograjena. Tu bo izhodišče za pota na Plešivec ali na Smrekovec (na vsako stran dobri dve uri hoda).

Nad št. Vidom se odcepi v desno »romarska pot« k Sv. Križu pri Belih vodah, ki pa je tudi planinska pot na Smrekovec. Med gozdovi in izseki se vije, ob razgledih na Sv. Uršule goro, na Peco, vasiči Javorje. V dobri uri jo primahaš k samotni kmetiji »Na Pvanini« (Ludranski vrh). Okrepčaš se z mlekom. Tu žive ob rži, ječmenu, ajdi, pšenici, krompirju, solati in mleku.

Sadje ne dozori, tudi fižol in zelje ne. Otroci ne hodijo v šolo. Do najbližje v Črni je 3 ure hoda. Tu že kaže Smrekovec svoje bregove in travni, obli vrh. Cesta »Kramarica« te vodi zložno navzgor, s poti preganjaš vole, krave in bika ter prideš po ovinkih v gozd, kjer se kmalu pridruži pot s Šoštanja. Še nekaj strmin in odpre se travni breg Roma, v njem prijazna planinska koča. Od tu vodi steza strmo okr. 20 minut na vrh Smrekovca, kjer te pozdravljajo ovce, oči pa si napojiš z razgledi na Savinjske Planine, Peco, Olševo, Plešivec, Pohorje, v Šaleško in Savinjsko dolino; Rogaško goro in Gorjance poišče pogled.

Moraš naprej, daleč so še grebeni Raduhe, a sijajna stezica vodi po pašnikih in med gozdovi na Krnico (1611 m), Komen (1695 m), Veliki Travnik; prelepa pot je, da bi gledal na uro. Studenčkov je nekaj ob poti, solnce te razveseli, človeka redkokaj srečaš. Mir, prirodnost. Včasih splašiš srnjaka v gozdu ob potu. Pri kapelici na travniku malce počivaš; truden nisi, a svet je lep. Stezica mora navzdol; skozi gozdne samote in nekaj travnikov se vzpenja zopet v višino, v dobri uri si ob pečini. Še strmo navzgor ter preko ograje v bukov gozd. Navzdol, odpre se planina »Bele Peči«. Z markiranega pota kreneš še nižje k pastirski koči. —

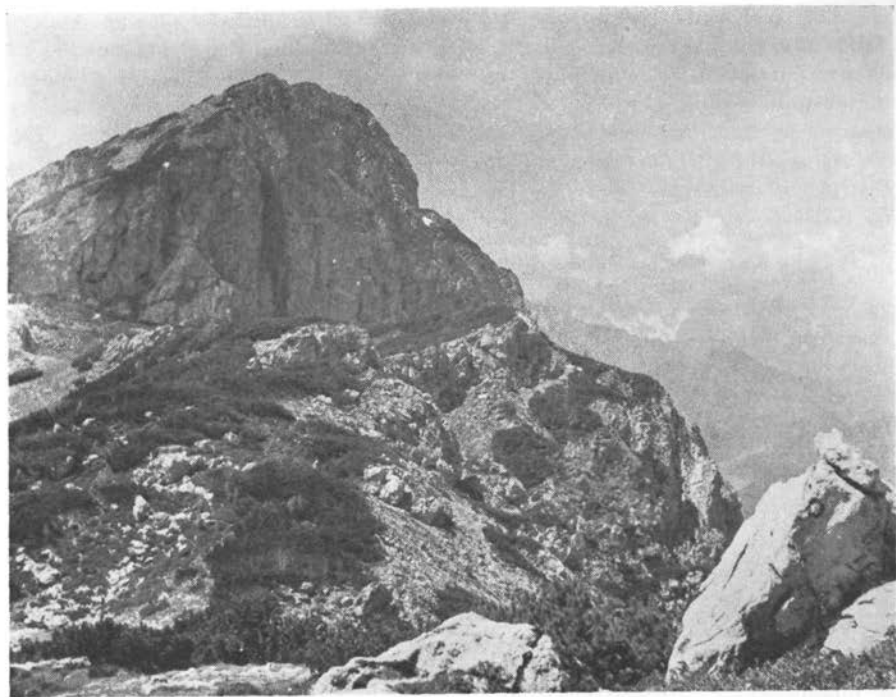
Tudi letos bom stisnil roko šestinsedemdesetletnemu pastirju in njegovi ženici, ki ni mnogo mlajša. Gledamo se, spoznavamo, spregovorimo; tobaka jima prinesem, da ne bo prepira, kdo več pokadi iz svoje pipice, on ali ona. Kravo in koze pomolze stara, kuhamo kar po vrsti mleko, kavo, čaj; mal praznik si napravimo ob ognju. Večer že pada na planino. V stenah Pece še sije solnce, mrak zagrne tudi dom kralja Matjaža. Ko si povemo doživljaje enega leta, trudni ležemo. Stara dva še molita, zleknjena v pogradu, jaz ležim na klopi. Želimo si lahko noč. Pred svitom že čujem kašelj starke; stari vstaja, odpira vrata, prižiga pipico. »Lepo bo!« se nasmehne in leže še malo v pograd.

Potem poslušam staro, kako pesnikuje: »Veter, sveti Peter, Svit, svit, jezuit.« Nato molita oba, vstajata. Življenje se pričinja: molža, kuha. Redko-besednejši smo danes. Ob slovesu nam je že kar težko. Bog ve, da li se bomo še videli čez leto dni?

Žvenket zvoncev me spremlja na poti navzgor. Spomnim se mladega pastirja, ki je pred leti prignal tudi pet koz na planino ter si na teden eno zaklal in imel vsak dan pečenko. Kdo bi samo rženik in mleko otepal!

Markirana steza me vodi zopet preko ograje v gozd. Stoletna debela kraljujejo še v tej samoti. Po ovinkih hodiš navzdol, kakor da bi moral pripogniti koleno pred zakleto kraljično Raduho; potem smeš navzgor skozi mladi gozd, med raztresenimi skalami. Ptice ti pojo, jutranji hlad še krepča, rdeče jagode so bonboni, raztreseni v rosnii trati. Pod nekim podirajočim se pastirskim stanom si malo oddahneš. Zopet vodi zložnejša, že kar promenadna pot po rebri planine Javorje. Za ovinkom — pastirski stan. Letos ima mlad pastir tu svojo republiko. Če dežuje, si igra na kitaro ali na citre, kuha si sam, hišica je čista in prijazna, ob nedeljah ga obiščejo deklica in prijateljii, turisti in lovei se oglašajo, hitro minevajo dnevi. Živina si gasi žejo z vodo po mlakah, pastir si prinese snega izpod skal Raduhe, kar v košu. »Sneg kuham,« se smehlja. »malo na solncu, malo na ognju.«

Pozdravljen, fant! Moram v grebene Raduhe; po ovinkih prilezeš do prvega, drugega, nižje so Durce in stezica na planino Grohot (1500 m, varianta Sv. Jakob, ali Solčava). Večkrat sem že prenočeval v pastirskih kočah Grohota. Rodovi izpod Olševe imajo to planino v najemu. Do sv. Lovrenca pasejo »majarice«

Raduha

Foto prof. Marijan Lipovšek

krave. Sir pripravljajo, tudi svinčeta priženejo s seboj in jih krmijo. Same so in strah jih je včasih. Ko krave pojedjo boljši del, priženejo pastirji ovce z Olševe (tam postaja trava suha, vode sploh ni). Selitev je prav vesela. V Grohotu pa ostane pastir sam z ovcami: pastir-kralj! V rjavi obleki iz raševine, s širokokrajnikom na glavi, ovenčanim s planinskimi cvetkami, z malho ob pasu in s palico v roki vriska pod grebeni Raduhe. Grohot je svet zase; noči ob mesečini so kakor kotiček večnosti.

Zdaj pa solnce že pripeka. Dvigni se človek na Malo Raduho ter še višje na najvišji greben: razgled — kako naj ga popišem? Tudi film bi ne ujel vsega. V dušo se vtisne, v sanjah se vrača.

Danes imam še dolgo pot. Navzdol po zapuščenih lovskih stezah do lovske kočice (včasih »Koča pod Raduho«, 1456 m), nad njo je studenček. Hočeš-nočeš-moraš v dolino po gozdnih poteh v Luče. Valovi Savinje, solnčna pripeka. Kreneš v opoldanski vročini na cestico ob reki Lučnici, ki je toplejša. Kopel je prijetnejša, s škatle jemlješ prigrizek, studenčnice se napiješ ter še malo počivaš.

»Na Korošico,« pravi tabla, 5 ur. Torej pot pod noge in stopaj v breg! Nekaj kmetij, ogledovanje selišč onkraj pod Rogatcem — vesel si zopet, ko stopaš pod pečinami v gozdnem hladu, premagaš izkušnjava, da bi šel samo do Planinšeka, ker je veter potegnjen in po malem dežuje. Le stopi na stezo, markirana je do Korošice! Občudujem kmalu pod seboj Planinškovo domačijo sredi travnikov in njiv, obkroženo z gozdovi. Skalna steza — po svetopisemskem izreku: »Prijatelj, pomakni se višje!« — le vodi me! Solnce posije. Ozračje se je

ohladilo, planinski zrak krepča. V višini 1568 m se prikaže planina Vodole. Zapuščena pastirska kočica vabi ob stezi, velika rdeča markacija s puščico na okno: »Tu skozi!« Notranjščina ni nič vabljiva. Ob naliwu ali v snežnem metežu bi zahvalil Boga za takšno palačo; danes pa prešeren hitim skozi gorsko samoto. Ojstrica že kaže svoj vrh. Bo še nekaj vzponov, ovinkov; skalovja vedno več. Večeri se, mrzel veter potegne. Potem obstaneš, ko se očem odgrne kôl pod Ojstrico in ona sama — kraljica Savinjskih Planin. Dve razsvetljeni okni kočice na Korošici vabita. Truden hitim navzdol še zadnjih nekaj kilometrov. Korošica! Kdo se ni razveselil tvoje planinske domačnosti!

Pred svitom sem že spočit, novih stez in vzponov željan. Sam hodim po grebenski poti na Ojstrico. V solncu bleste rosne cvetke, Robanov Kot je še v sencah. Skale, grebeni! Novih sil poln privriskaš do piramide. Svet se odgrne očem. Raduho in Plešivec poiščem. Prihajajo drugi, veselih obrazov, glasnih besed.

Pojdi, človek, sam naprej! Škarje, Planjava vabijo. Hodiš ves dopoldan in se vračaš pod Škarjami na pot, ki naj te pripelje na Klemenškovo planino. Snežišče pregaziš, po nasipini proda bi kar zdrčal do razpotja v Grlo. Prelepo je tu. Na skalo sedeš in ogleduješ stene Ojstrice in Planjave, struge plazov, prod, snežišča. Iščeš plezalnih smeri. Človek božji — glej, pod teboj leži orjaški macesen med skalovjem. Kdaj že ga je podrlo! Trhlo deblo razpada v rdečo prst. Zvončice mu pojo, svišč molči ob njem.

Tisoč metrov nižje leži Klemenškova planina. S Škarij imajo pozimi mladi smučarji svoj veseli zdrč do kočice na planini. Nova je, kaj na mestu, odkar je v Logarski dolini prah in vzduh po bencinu. Stari pastirski stan poleg kočice ti nudi ognjišče, planšarica ti skuha mleko, v spominski knjigi najdeš tudi takšne: »Marijan Lipovšek SPD, TKS. Iz Črne skozi Logarsko dolino in čez Klemenškovo planino v Ljubljano.« Neki hudomušnež je pripisal: »Z aeroplanom?« — Ali: »Fini kisel mlek sem žrl, najboljšega v življenju. Fant iz Prlekije, solo.« — Ali: »Tukaj smo prenočili in prav sladko spali. Priporočamo še drugim turistom.« Nekdo poleg izprašuje: »Kakšen prašek ste rabili?« — Ali: »Moj pavrč pa edico sije (t. j. »ajdico seje«), mu edica gratava bo, jaz pojdem na gore visoke, nabrava mu rožic bom sto!« — Itd.

Od tu imaš lep izlet na Grofičko, Škrbino itd. Gozdove okoli podirajo. Neki macesen je imel 94 cm premera. Tu traja vigred od julija do septembra. Sam prenočujem v kočici. S svitom vstanem in hitim naprej. Pred 25 leti smo hodili vse drugače skozi Logarsko dolino: pri Logarju smo se lačni dijaki napili mleka, najedli kruha, masla in strdi ter nadaljevali pot na koroško stran. Danes »dirjam« do Solčave, oddam razglednice ter krenem v kraje pod Olševo. Pri Olševniku praznujejo »mali« praznik svetega Lovrenca. To mi je povedala šestletna Pavlica.

»Kaj pa delaš?«

»Nič. Danes je praznik!« Črne očke in nebeški obraz so strmeli v mojega. Potem me je bratec Lojzek povabil v hišo. Smreke in macesni so bili strdeni. Hleb kruha na javorjevi mizi, krožnik medu mi ponudi. V hiši pustim nahrbtnik in Lojzek mi kaže prvi del poti na Olševo, da v gozdu ne zaidem. Spotoma mi pojasnjuje, kako bom šel mimo Oblega kamna, na Jerebičje, Oplezance, mimo zijalke Kapežnice in Cijazavke, mogoče bom našel Majdačevo jamo, kraj »V Skledici«, prav gotovo pa pridem na vrhu k Prodnikovemu križu, onkraj na koroški strani pa lahko poiščem zijalke Goveščo in Lukalec ter Mrzli dol.

Foto J. Ravnik

Na Rudnici

»Bolj je strmo, rajši grem,« je nadaljeval ter še bolj potisnil klobuk na čelo, da so štrlela ušesa krepko navzven. Bister dečko, oprezujoč in napet, kakor gams. V šolo ne hodi. Predaleč je v Solčavo.

»Ko je Olševa gorela, so nastale razpokane pečine. Visoko peč boste videli!« mi pojasnjuje.

Foto dr.
A. Brilej

Ojstrica

»Kdaj je pa gorela Olševa?«

»Ne vem. Jaz ne pomnim, mogoče oča!«

Potem se vrne; sam se vzpenjam po stezi. Strma je. Kmalu se pridruži markirana steza od kmetije Štiftar (Olševnikov sosed); uro hoda »kolenogrizca« po rumenih pašah in greben Olševe je pod nogami. Korošci pravijo, da je tu »Mala Olševa«. Pol ure še koračiš na »Veliko Olševo« (ob poti je zijalka Ka-

pežnica); pod piramido se utaboriš. Veter je razgnal oblake. Razgled je edinstven in ti kaže Karavanke, Kamniške, Julijske, Ture itd. v novi luči. Sosea Raduha razkazuje svoje grebene, Ojstrica krono, Plešivec sveto Uršulo, Koroška se razgrinja; pogled bi rad poiskal vse kote pod Olševo, kmetije in rodove pri Svetem Duhu. Tu domujejo Macesniki, Gradišniki, Golarji, Olševniki itd.

Koliko je še v teh krajih slovenske starožitnosti, zvočne in nepokvarjene besede, močne krvi in samobitnosti! Plazovi odnašajo njive. Jablana tu ne dozori. Dolge so zime.

Olševnikova šestletna Pavlica strmi v svet:

Črne očke prisijale ko davnine Olševe,
bodo žive spraševale: »Kje slovensko si srce?«
Očke deklice šestletne, v njih zrcalo tisoč let,
doživeli jih rodovi, skriti v skalni gorski svet.
Čarni sij oči prešinja, kogar mimo vodi pot,
in obraz mu izpreminja, dvigne, ah, kopreno zmot.
O da bi ves svet objele črne očke deklice —
dneve srečne in vesele bi živeli vsi ljudje.

Vračam se k Olševnikom. Pastirji priganjajo ovce v dolino, Prodnikov jih bo samo napojil, drugi pa jih ženo jutri zjutraj v planino Grohot. Pri Olševniku se zbero. Nekaj jih bodo prodali mesarju iz Luč. Kilogram 3 din.

Zjutraj še gledam. Mesar je odštél denar gospodarju; ta ga deli med sosede in sinove, kolikor je pač vsak svojih ovčic prodal. Strme v papir in srebro na javorovi mizi in v očeh vidim solze. Žive ovčke bo odgnal mesar. Denar je mrtev.

Poslovim se. Preko Slemenca pod Lepim vrhom se prevali pot k Sv. Jakobu, lahko pa greš mimo Prodника, Robnika, Prosenca, Radha in Kneza, ki domujejo v dolini Bistre do Črne.

Še eno noč prespim pod Raduho. Žive oči odpre svit jutranji. Sanje so kakor zvezde ugasnile. Mesec — beli pepel še tli. Solnce z vrhov se bliža.

Skalni grebeni nad hišo težijo.
Sproži se, zdrkne, ruši plaz.
V produ, v snežiščih macesni ležijo,
živosti gorske mrtvi obraz.
Vir ne usahne. Ptica še poje.
Struge plazov — o naš so obraz!
Ure peščene, gora se ruši:
zvončicam, sviščem zledeni obraz.

Kamniški vrh

Z okna in vrta v Kamniku sem ga gledal neštetokrat: vedno me je vlekel. Nazadnje si me zvlekel, ti preklicani Kamniški vrh! Pa kar prvokrat še niti vrha dosegel nisem. Saj ni »kar tako« s tem vrhom. Kaj ponižno stoji tam in vsak dan kaže svojo piramido, plazove in rebra v Kamnik in v pol Kranjske dežele — pa ga ne poznajo. Vsi gledajo le one prav odrasle nad njim; njega, ki je kljub ponižnosti nekako impozanten, pa kar prezro. — Vračam se z njega, ustavljajo me Kamničani. »Kje ste bili?« »Na Kamniškem vrhu!« — »Kje pa je to!« Tako se godi malemu velikanu krivica. Zato tudi ne pusti vsakega gor — ali ga pa vrže dol, kakor bomo slišali.

Položaj mu je pradaavnina prisodila takole: od Križke planine pod Krvavcem se na Kršišču (1647 m) razcepita dva grebena. Eden pelje proti jugovzhodu in tvori spotoma gričevje okrog Tunjic, drugi hoče ostati še v slogu višjih. Pelje proti vzhodu nad Osredkom, tvori lep greben, si nadeva na grebenu piramide. Njih najvišja je naš Kamniški vrh (1261 m). Na poti proti Bistriški dolini se še enkrat razcepi: proti Stranjam Grohot (911 m), proti Kamniški Bistrici Hudi Konec (1148 m). Ta slednji naslov zbuja spoštovanje, kajne? Proti jugu spušča ta greben nevarno strme senožeti, plaziče in plazove, vmes pa ima razstavljenе ogromne skale. Daleč doli ležijo samotne, lične vasice: Slevo, Bistričica in Županje Njive. Na severni strani je porasel z gozdom, ki mu sega do pol pleše, tako da ga s Kamnika gledamo kakor čelo s plešo, za čelom pa ima šope redkih las. Pozimi grmijo tam plazovi kar v kontrapunktu z grebena.

»Na gliho« ga izvojevati ni svetovati vsakemu. V poletnem času se ti lahko pripeti, da te sune z gladkega hrpta in da obležiš ob vzočju, kjer te še kmet nasmuka, ker si mu senožeti stlačil. Pomladi in jeseni pa je taka hoja in plezarija za junake in pol-junake mikavna zadeva. Vrh vse poplača, ker ima divno lep razgled v lepi gorski samoti. Povprečni smrtniki ga »lahko« dosežejo z Osredka, nato desno po grebenu in preko »Hudega Konca« v dolino Kamniške Bistrice; izstop pri kapelici na skali. Ali pa seveda — narobe, pa bolj naporno.

Če hočeš, tudi krajše, kakor je lani napravil moj tovariš. Splezala sva na greben srečno preko strmin, ki so me predlanskim za Veliko noč bombardirale s plazovi. Mož je na grebenu nekaj pojedel in zaspal. Po počitku sva dosegla vrh. Sedel je ob robu piramide in se je mojim svarilom kruto rogal. »Najkrajše se pride tu dol po zadnji plati!« je menil. Resno ugovarjam. »Riskiram samo hlače!« je dejal. Jaz: »... in kar je v njih!« V tem se je hotel presesti in — že se je peljal. Da bi videli, kako! Malo po zraku, malo po tleh mimo ogromnih skokov, na srečo še gladko mimo čeri in skal. Kamenje se je za njim valilo. Strmel sem: »Glej ga, kako ga nosi!« V tem sem pa spoznal resnost položaja in sem mu dal — odvezo po najkrajšem obrazcu. Kot majhna pičica se je ustavil — tik pred gozdom! Ocenil sem: 250—300 metrov. In mož je vstal. Vstal! Rabil je za to divjo ježo tri četrti minute. Jaz za njim — tri četrti ure previdno po grebenu! Doli je stal z dvignjenimi, razcefranimi rokami, ranjen kakor sv. Frančišek na gori Verni — in smejal se je še! Hlače je res popolnoma riskiral, roke mu je zdravnik popravil. Vsaj polomil se ni — kar je manjkalo za malenkost.

Takšen je naš Kamniški vrh.

Náš kotiček

Iz turisticke spominke knjige pri Sv. Duhu nad Solčavo (pod Olševo) l. 1937. nam je prof. Jos. Šter izpisal naslednje sonete; ob letu bomo razkrili ime psevdonimnega spesnitelja. S »pračlovekom« (v 2. kitici I. soneta) se namiguje na predzgodovinske najdbe v jamah na Olševi (»Potočka Zijalka«, 2. kitica III. soneta. Gl. zgoraj str. 24).

I.

Turist tu vsak se trudi, da opiše
občutke vestno ali jih namaže;
po svoje svojo vsak kulturo kaže,
če je visoka, tudi kaj nariše.

Ta hvali kruh iz gostoljubne hiše,
spet drug o turah se nalaže;
še tak je marsikdo, ki verze maže,
al z domišljijo pračloveka iš(č)e.

Vse to pa kraju prav nič ne škoduje,
kjer kmet pošteno pristnost svojo hrani,
ko v težkem delu sam s seboj modruje

in mirno letos tu živi ko lani,
brez lažne krinke svoje delo snuje,
navade stare pred meščanom brani.

Lipakov.

II.

Ko gornji je sonet Lipakov pisal,
kjer nas turiste zviška zafrkuje,
naj raje bi napake svoje brisal,
ker nepoklican druge kritikuje.

Tu pristnost brani, tam spet ómejuje;
še s psevdonomom sam se je podpisal —
a lažno krinko drugim očituje;
laž vidi tam, kjer je turist orisal

pošteno svojo pot brez zle namere;
za stare se navade eksponira,
a davne znake narodove vere,

ki v slikah grdih so, ironizira;
svobodo vsakogar naj raje brani,
a prazno slamo le zasé ohrani.

Vokapil.

III.

V planine si pribežal pred nemirom,
ki valovi po mestih, sega v sela;
človeštvo vrtoglavost je zajela.
Tu zviška gledaš marsikaj s prezirom,

ko s svetim Duhom se spojiš in z mirom,
ki čuva Olševa ga solnčno bela;
v Zijalki skrita tisočletja cela
režijo znanstvenim se vsem prepirom.

Tu se nadihaš svobodnega zraka
in premišljuješ: »Je li res mogoče,
da nisi ubit od mestnega še tlaka,

politikov in njih besedne toče?«
Pa rečeš: »Dokler bodo stale gore,
svobode vzeti nikdo mi ne more.«

Lipakov.

Obzor in društvene vesti

Jos. Wester:

Janko Mlakar, Izbrani planinski spisi.

(Po predavanju v radiu Ljubljana, dne 1. decembra 1939 ob 19.50 uri.)

Dragi rojaki in rojakinje!

SPD je v izvrševanju svojega kulturnega namena sprejelo v svoj delovni načrt izdajo zbirke izvirnih planinskih spisov. To zbirko je pričelo z Izbranimi planinskimi spisi Janka Mlakarja. Tretji, zadnji zvezek je pred kratkim izšel.

Društveni odbor je napravil srečno potezo, da je izbral prav Janka Mlakarja za vodnika te zbirke, pisatelja, ki je znan ne samo bralcem Plan. Vestnika že izza prvega leta (1895), ko je pričel list izhajati, in je malone v vsakem letniku objavljal svoje zanimive članke, temveč je priljubljen tudi širšim krogom po vsej naši domovini kot popularen predavatelj.

Mlakar je pred malone 50 leti, ko je pričel planinariti s prvim višjim vzponom na Stol (l. 1891), zapisal: »Zaspal sem s sladko zavestjo, da sem postal prvi hribolazec«. In res je v naslednjih letih obredel vse naše domače gorske velikane, Vsake šolske počitnice je profesor Mlakar porabil za planinska potovanja, ki jih je nadaljeval in jih še nadaljuje kot (izza leta 1926) upokojenec brez — pokója. Vzpel se je na vrhove Vis. Tur, prispel je na najvišji vrh nekdanje Nemčije, na Zugspitze (100 m višji od našega Triglava), na Watzmann, ki ga je bil okoli leta 1800 kot prvi zavzel naš goriški rojak Val. Stanič. Mlakar je bil na Dachsteinu, trikrat v Dolomitih. Videl pa je tudi »Švajca visoke goré«, a ne samo videl, zavzel je njih vrhove Jungfrau, Matterhorn — »mons montium«, Monte Rosa in kraljevski Montblanc, ki ga je dvakrat zavzemal in tretjič res zavzel.

To vam je dolga rajda alpskih vrhov! In vse te ture je prof. Mlakar opisal na svojevrsten način. Mlakar ni običajen potopisec, temveč on v zabavni obliki pripoveduje ne samo, »kod je hodil, kje je bil«, temveč vse njegove opise preveva dobrodejen humor. Sam se je nazival »hudomušnega Janka«, a njegova dovtipnost je dobrodušna in nikogar ne žali. V spisih prevladuje osebna nota, kar jim daje

oznako žive neposrednosti in resničnega doživetja. Kdor bi pričakoval ali pa se celo bal, da bo v Mlakarjevih spisih bral poročila o drznih plezalnih podvigih, koliko klinov je zabil v stene, kako se je po vrvi pretegoval, ta bo razočaran. Nasprotno pa bodo spisi prijali vsem, ki si žele prijetnega in obenem poučnega berila. Da, poučnega! Zakaj marsikdo si bo ob branju Mlakarjevih spisov znatno razširil poznavanje našega gorskega sveta ter se bo seznanil z razmerami v tujih alpskih deželah (Tirolski, Nemčiji, Švici, Italiji, Franciji). Mlakar mu nudi vse to v prijetni pripovedi, v gladko tekočem jeziku, a nikjer v katedrskem šolskem ali pridigarskem tonu. Celó nezgodó, ko si je bil na Begunjščici zlomil roko, je porabil za šaljivo črtico »Trenaža«.

Morda utegne kdo misliti, da je Mlakar veseljaški humorist. A to ni tako! Sam pravi o sebi: »Ker zagrešim v spisih in predavanjih tu in tam kako šaljivo, sem med mnogimi na glasu, da sem vesel človek, ki rad sebe in druge zabava. Pa ni tako. Prav nasprotno je res. Jaz sem jako resen človek in se nagibljem celó k sentimentalnosti in melanholiji.« Ali: »Vesel sem v družbi, šaljiv v predavanjih in spisih zgolj iz ljubezni do bližnjega. Ljudje bi radi slišali kaj veselega in kratkočasnega, jaz jim pa ustrezem, ker jim ne morem odreči.« Ovidijev verz »Quidquid temptabam dicere, versus erat« (Kar beseda mi izreče, vse to v verz se mi izteče) bi Mlakar glede sebe lahko predrugačil takó-le:

Boder hodim po planinah,
modre misli se rodé,
a ko spravim jih v besede,
v šalo se mi spremené.

Z nasmeškom na obrazu vam zna povedati resnico, včasih tudi bridko resnico.

A ne samo to. Mlakar zna tudi s pesniškim zanosom opisovati pokrajino, ki jo občuduje. Kako vzneseno opisuje n. pr. Engadin, to najlepšo švicarsko dolino! Kakor bi zrl vedro Segantinijevo sliko! In kako nazorno vam opisuje Mlakar razgled z ledene Jungfrau ali z nebotičnega Montblanca! — Nekateré črtice pa so res humoreske. Zlasti imenitna je: »Kako je Trebušnik hodil na Triglav«, ali: »Lojze na Matterhornu«. (Župnik Lojze Cilenšek iz Poljčan je bil namreč Mlakarjev zvesti sotrudnik na pre mnogih turah.)

V treh zajetnih zvezkih — vsak ima po 288 strani — je naš planinski Marc Twain, mož, ki je izmed slovenskih turistov obhodel na jveč visokih gorá, objavil izbor svojih najboljših spisov. Nazornost pripovedovanja dvigajo krasne celostranske fotografične slike; v vsakem zvezku jih je povprečno po šestnajst.

Mlakar je na duhovít način označil in razvrstil planince v devet plemen v poglavju: »O morfologiji in biologiji planincev«. To so: planinski vriskač, planinski dihur, planinski voluhar, planinski plazilec, planinski smučar, planinski skakač, planinski grabež, planinska bolha, goli planinec in navadni planinec. Planinci, le naj si poišče vsak svoj obraz v tem Mlakarjevem ogledalu! Pri tem pa je prezrl svojo pasmo. Zakaj Mlakar je tipični predstavnik desetega plemena, rodu planinskih pisateljev. On je Homo alpinus literatus, spec. amoenus. (Planinski pisatelj, vrst: prijetni.)

Le pridno prebirajte njegove spise! Saj je tako berilo — zabavno-poučno — v tesnobnih časih vsem blagodejno in potrebno!

Konsistorialni svetnik Jožef Lavtizar, svetovni potnik, ki je prehodil in prevozil Evropo, del Azije, Afrike in Amerike, pa vendar nad vse stalen na svojem bivališču v Ratečah-Planici, kjer je bil celih 43 let župnik (do upokojitve dne 28. septembra 1939) in 25. novembra 1939 izvoljen za častnega občana, je 12. decembra istega leta stopil v svoje 89. leto. Pred pragom njegove devetdesetletnice se ga zaenkrat na kratko spominjamo kot očeta Planice, Nestorja gorenjskih planincev, idealnega pobornika pravih planinskih idej. Plemenito skromen, ni svojega imena zapisoval v svoje naprave, a zapisano mu je v zlati knjigi hvalne zgodovine planinstva.

Rodil se je leta 1851, 12. decembra, v Kranjski Gori. Gimnazijo je dovršil v Ljubljani 1871, v mašnika posvečen 1875, je bil kaplan v več krajih; za župnika imenovan 1885 je služil najprej v Kokri, nato na Bledu; 1896 je prišel v Rateče in jim je ostal zvest do zadnjega, ko je lani po 64 letni dušnopastirski službi stopil v pokoj.

Svetnik Lavtižar, službeno zakopan v planinsko, odročno vasico, je mož širokega razgleda, temeljite izobrazbe in čudovito obsežne delavnosti; pisateljska spretnost ga je usposobila, da je v mnogih, pestrih, večše strokovnih in vendar lahko umljivih spisih prikazal svoje znanje in dognanje. Njegovi spisi so najprej cerkvenozgodovinski (o župniji Kranj in Radovljica, o zvonovih i. dr.). Kakor njegov planinski Dioskur Aljaž je tudi on spreten glasbenik, izučen v Regensburgu; uglasbil je številne cerkvene pesmi (n. pr. 12 Marijinih), pa tudi 4 spevoigre. Veliko je števil njegovih potopisov, objavljenih v časopisih ali samostojno; najširši so razgledi v knjigi »V petih letih okrog sveta« (1924). Račun in obračun svojega življenja je skromno in odkrito položil v »Spominih« (1926).

Za svojo župno vas je brižno, previdno in spretno skrbel v duhovnem, duševnem, narodnem in gospodarskem oziru vsa dolga leta svojega tamkajšnjega bivanja. (Prim. o tem »Slovenec«, 10. decembra 1939.) Da se ni ustrašil nobenega koraka, če mu je v hudi stiski šlo za uspeh, kažeta dva primera: Ko je leta 1905 vas pogorela, je za nesrečne pogorelce nabiral podpore povsod in se je peljal tudi naravnost k cesarju Francu Jožefu: vrnil se je z 10.000 kronami; in ko je po vojni pretila domačemu kraju silno neugodna razmejitev proti Italiji, je pohitel kar v Rim k delegatu Rybažu, da ga je poučil o položaju. Leta 1930 je pri takratnem prometnem ministru dr. Korošcu dosegel, da se je zgradilo na primernem mestu pravo kolodvorsko poslopje.

Kakor Aljaž za Vrata, tako se je župnik Lavtižar zavzel za Planico; vsak je hvalil »svojo« dolino. V »Plan. Vestniku« 1899, str. 157, je Lavtižar objavil člančič »Planica«, kjer opisuje krasoto in posebnosti doline, v zvezi s sv. mašo, ki se je 3. septembra brala pri izviru Nadiže-Save, kjer je bil na lastne stroške postavil leseno kočico. Tako se je Planica polagoma odpirala svetu, dokler ni postala z zimskim sportom in s privlačnostjo Jalovca kar moderna. Da usmerja planinsko vzpete množice, ki so prihajale tja gor, tudi k duhovni zbranosti, je z uspešnim trudom zbral sredstva za Marijino cerkvico pri izviru Save, v veselje in zadovoljstvo tudi domačinov. Rateče je bil že prej, leta 1906 v »Plan. Vestniku« v treh številkah, str. 105 i. sl., posebno po lastnostih prebivalcev opisal (>Kranjska Sibirija<). Naš »Vestnik« je v slavnostni številki ob društveni 40 letnici objavil 1933, 184, prav pesniško navdahnjeni spis Lavtižarjev »O planine, rožnate planine ve...«, s pisateljevo sliko. (Spis »V Karavanke« v letniku 1927 pa ni njegov, ampak njegovega soimenjaka v Kranjski Gori: zmota v Biografskem leksikonu, kjer so zbrani podrobni življenjski podatki.)

Svetnik Lavtižar je končno domačine pridobil, da je mogel — kajpada sam kot predsednik — ustanoviti Rateško-(Planiško) podružnico našega Planinskega društva leta 1933; vodil jo je 4 leta preko prvih, zaradi silno naraščajočega planinskega prometa ne majhnih težav do leta 1936, ko je poslovanje bilo dokaj vpeljano.

Veselo se nadejamo zopetnega snidenja z g. konsistorialnim svetnikom.

Dr. Jos. Tominšek.

Kongres Zveze planinskih društev kraljevine Jugoslavije za leto 1938 je bil prvotno sklican v Niš za 7. in 8. september z obširnim programom za razprave in z večjimi izleti v niško planinsko okolje ter v bližnjo Bolgarijo. Zaradi zunanjih svetovnih dogodkov se je kongres najprej preložil, potem za predmetno poslovno dobo odpovedal. Pripravljena in natisnjena pa so bila vsa poročila, ki bi naj bila podana na kongresu. V natisu obsegajo 4½ pole velike osmerke z več tabelami in z nekaterimi planinskimi slikami, ki so prevzete iz našega »Planinskega Vestnika«.

Za širše občinstvo, ki bi se kongresa itak ne moglo udeležiti, pomeni brošura nekaj letopis jugoslovanskega planinstva, važen zato, ker posamezniki nimajo prilike, da bi se dodobra poučili v celoti o uspehih in težnjah planinstva v naši državi. Izdajo takega preglednika smemo smatrati kot glavno zaslugo Zveze; želeli bi bilo, da bi bil splošnosti laglje pristopen. V kratkem posnetku podamo vsebino.

Predsednik Zveze, dr. Fran Tominšek, je za uvodni nagovor imel pripravljen oris zgodovine in splošnega pomena Zveze. Zvezni tajnik dr. Josip Pretnar je na blizu dveh polah vsestransko in živo razčlenil delo, trud in skrbi kakor Zveze tako vseh njenih članic, z aktualnih vidikov. Zveza šteje enajst včlanjenih planinskih društev, to so: slovensko, hrvatsko, Fruška gora, srbsko,

Runolist, v Bosni in Hercegovini, Romanija, Skala, Južna Srbija, Sljeme, Morava; našete so v vrsti po številu članstva, največ jih ima Slovensko (10.751), nad 1000 samo prvih pet, vseh članov skupaj je bilo 30.597. Tudi koč in zavetišč ima SPD največ (63), med njimi samo 5 neoskrbovanih; Hrvatsko p. d. ima 41 zavetišč, a 19 neoskrbovanih. Značilno je, da je v Srbiji sami smisel za planinstvo še kaj malo razvit, dasi je ondotni planinski svet poln lepot in mnogokje veličine; središčno Srpsko planinsko društvo v Beogradu šteje samo 2394 članov — ostala srbiska le po nekaj sto — in podrobnih podatkov o stanju in delovanju ni zbralo ne eno, niti beograjsko, medtem ko so vsa prečanska točna. — Dr. Pretnar je posebej premotril te-le zadeve: Šolski mladini se še ni dovolilo včlanjenje v planinskih društvih, za varstvo planinske flore in favne niso izdani posebni predpisi z občo veljavnostjo, predlogi glede vozni olajšav na železnicah in z avtobusi niso bili sprejeti, odnošaji z občinskimi turističnimi odbori niso postali plodni. Obširno je dr. Pretnar poročal o krepkem nastopu naše Zveze pri mednarodni Uniji (glej referat dr. Brileja v lanskem letniku str. 340), o temeljitem referatu dr. Bogdana Breclja na mednarodnem kongresu za reševalno službo od 23. do 28. julija 1939 v Zürichu in St. Moritzu ter o smučarski ekspediciji (1939) na Šarplanino in Korab. Delo v Asociaciji slovanskih planinskih društev je — zaradi Češkoslovaške in Poljske — zastalo, priprave za ustanovitev Balkanske planinske zveze so obtičale v začetkih. — V materialnem pogledu je treba poudariti, da se vsa društva vzdržujejo z zasebnimi sredstvi in opravljajo svoja obsežna in trajna dela le s požrtvovalnim idealizmom. Društvena imovina znaša okoli 22.000.000 din, letni izdatki pa okoli 4.200.000 din, pri čemer tvori njih eno petino samo plačevanje obresti dolgov in amortizacija; okoli 3.000.000 din zahtevajo stavbe, inventar in potje, o čemer je dr. Pretnar zbral podrobne podatke, kakor tudi o prosvetnem delovanju (časopisi, knjige, predavanja, varstvo prirode). Zimska in strma alpinistika, reševalstvo in vodništvo — pri Slovencih sestavno negovano — se polagoma uvaja ali vsaj skuša uvesti na vsem ozemlju; alpinistični odseki pri večjih društvih kar procvitajo, v njih najdejo zatočišče večkrat i mladinski odseki.

Nazorno sliko načrtov in borb za varstvo prirode in za odmeritev »narodnih parkov«, t. j. rezervatov, je podal z zgodovinskim pregledom in bistrim pogledom v bodočnost dr. Fran Kušan, oziraje se pri tem na mišljenje dr. A. Mraka in dr. Prebega. — Naš dr. ing. France Avčič končno razpravlja v zgoščenem članku, ki bi zaslužil očitnejše mesto, o zimski alpinistiki zgodovinsko-razvojno, vsebinsko-poučno in praktično-organizatorno.

J. T.

Deržajeva razstava slik. Edo Deržaj je lansko leto v Zagrebu s prodornim uspehom razstavil svoje planinske slike; njih svojevrstnost je zbudila veliko pozornost kritičnih Zagrebčanov. — V drugi polovici januarja t. l. bo priredil svojo razstavo v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani. Planinci, ta razstava bo prav vaša; obiščite jo!

Nova nemška odprava na Nanga Parbat v Himalaji je bila lani v velikem obsegu zasnovana za leto 1940. Za leto 1939 so nemški planinci pod vodstvom znanega himalajskega veščaka Petra Aufschnaiterja namreč priredili odpravo maloštevilnih izkušencev, ki bi naj izvršili z vso previdnostjo priprave za pravo podjetje v prihodnjem letu; zlasti bi naj izbrali in preizkusili najboljšo smer in določili najprimernejše mesto za glavno taborišče. S tem so upali, da bodo zaobraneli katastrofo, kakor je 1938 zadela nemško odpravo na Nanga Parbat. — Sedanji svetovni položaj, z vojno vihro, pač onemogočuje izvršitev obsežnih načrtov v nameravani dobi.

Nove knjige. Ob zaključku številke so nam bile vročene sledeče knjige, oziroma publikacije: 1. L. Ganghofer, Vaški apostol. Roman. Po nemškem izvirniku priredil B. R., Ljubljana 1939. Naroča se pri Šentjakobski knjižnici v Ljubljani z istovrstnim nakazilom cene, t. j. 26 din za broširan, 36 din za v celu platno vezan izvod. — 2. Mičun M. Pavičević Antologija Mičunovih pjesama (v cirilici). Zagreb 1940. Cena 50 din. Naroča se pri avtorju, Zagreb, Grurova ul. 3. — Pridržujemo si o priliki posebno poročilo o teh dveh knjigah, primernih za berilo in naročilo.